№ 281 ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 23

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 23 № 281

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿՈՎ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ“

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1907** ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(35-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։ Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 25-ին հանգուցեալ

ՇԽԱԼԻ-ՍՏԵՓԱՆ ՄԵԼԻՔ-ՄԿՐՏՉԵԱՆՑԻ

անուանակոչութեան օրը, Վանքի մայր եկեղեցում կը կատարվի հոգեհանգիստ, որի համար Նրա բազմաթիւ ընկերները խնդրում են հանգուցեալի համակրողներին ներկայ լինել։ Հոգեհանգստի սկիզբն է ցերեկվայ 12 ժամին։ (շ. կ.) 2—2

Խաչատուր Գարեգին և Արշակ Յակոբեան Սիլահտարեանցները և Սաթենիկ և Սարգիս Ղուկասեանները հարսներ Եփրիկ, Հռիփսիմէ և Սաթենիկ Սիլահտարեանցները խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, առաջին չորսը իրանց թանկագին մօր, և 5-րդը զոքանչի, իսկ վերջինները իրանց անմոռանալի սկեսրոջը՝

ԴՇԽՈՒՀԻ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ ՍԻԼԱՀՏԱՐԵԱՆՑԻ

մահը, որը տեղի ունեցաւ դեկտեմբերի 20-ին։ Յուղարկաւորութիւնը այսօր, դեկտեմբերի 23-ին իր բնակարանից (Նորաշէնսկի փող. № 9) դէպի Մուղնի եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—1

Կատինկա Ջառաեանց, Եղիսաբէթ Թումեանց, Կարապետ Ջառաեան, Մարթա Ջէյրանեան իր որդկերանցով ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին, բարեկամներին և ծանօթներին՝ առաջինը իր սիրելի ամուսնու, երկրորդը՝ անմոռանալի հօր, երրորդը՝ թանկագին եղբօր, վերջինները իրանց թանկագին փեսայի՝

Յակոբ Արտեմիչ Ջառաեանցի

մահը, որ տեղի ունեցաւ կարճատև հիւանդութիւնից յետոյ դեկտեմբերի 20-ին. ամբիծը տեղի կունենայ շաբաթ դեկտ. 23-ին, երեկոյեան ժամը 6 1/2-ին իր սեփական տանը, Кипіановская № 35։ Յուղարկաւորութիւնը կիրակի ամսիս 24 ին, առաւօտեան ժամը 10-ին դէպի Խօջիվանքի գերեզմանատունը։

ՇՏԱՊԵՑԷՔ ՕԳՆԵԼ

Թիֆլիսի Կենտրօնական Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը յայտարարում է, որ լոյս է տեսել

„ԳԵՂՈՒՆԻ“

Զուտ արդիւնքը յատկացրված է յօգուտ հայ տառապեալների։ Ցանկացողները ստանալ այդ պատկերազարդ և շքեղ հատորը, որ գանկիճի ամենալաւ զարդն է և գեղարուեստական մեծ հաճոյք է պատճառում, և մօտեցող տօների առիթով լաւագոյն նուէր կարող է հանդիսանալ, թող շտապեն ուղարկել 4 ր. և ճանապարհածախսի համար 40 կ., ընդամենը 4 ր. 40 կոպ., «Մշակի» խմբագրատունը, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը և կամ «Երկիր» լրագրի խմբագրատունը։ 1—10

Բացված է բաժանորդագրութիւն

ՀԱՅԵԼԻ

Գեղարուեստական երգիծաբանական պատկերազարդ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ,

որը երբեմնապէս լոյս կը տեսնի «Հայելիի յաւելուած» անուան տակ։

Տարեկան բաժանորդները կը ստանան՝

1) 50 № «Հայելի»։
2) 12 գեղարուեստական նկարներ, որ տարվայ վերջը առանձին ալբոմ կը կազմեն։
3) 2 մեծադիր գունաւոր պատկեր հայկական կեանքից (50×60 սմ.) (Առաջին պատկերը կուղարկվի Զատկական համարի հետ, իսկ երկրորդը սեպտեմբերի սկզբին)։
4) 1 պատի տախտակ պատկերազարդ Օրացոյց 1908 թ.։
5) 1 յայտնի հայ երգիծաբանների խմբական նկարը։

Բաժանորդագրութեան տարին է նոյեմբերից նոյեմբեր։

Տարեկան գինը պրեմիաներով Թիֆլիսում՝ 4 ր., դուրսը՝ 5 րուբ.։ Կէս տարին՝ 2 ր., դուրսը՝ 2 ր. 50 կոպ.։ Երեք ամիսը՝ 1 ր., դուրսը 1 ր. 25 կ.։ Արտասահման՝ տարեկան 6 րուբլի, կէս տարին 3 րուբլի։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «Аели», Дворцовая ул. № 3. կամ Tiflis, Rédaction du journal «Haeli».

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Բ. Ճէպէյեան

(ա. օ.) առ. 6—10

Կիրակի, դեկտեմբերի 24-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, արտիստական թատրօնի դահլիճում նշանակված է արտակարգ ընդհանուր ժողովի շարունակութիւն։

Զբաղմունքների առարկաները.

1) Զեկուցում Ակումբի մասին։
2) Հայկական Թատրօնի պատմութիւն կազմելու խնդիրը։
3) Թուրեանին մահարձան կանգնելու հարց։
4) Դրամատիկ Ընկերութեան ֆինանսական դրութեան խնդիր։

(շ. կ.) առ. 1—2

„ԱՇԽԱՏԱՆՔ“

Շաբաթաթերթ

Թիֆլիսում բաժանորդ գրվել կարելի է բացի խմբագրատնից՝ Бебутовская, № 56. նաև հետևեալ տեղերում՝

1) «Աշխատանքի» գրասենեակում, Дворцов. ул. д. Груз. Двор. № «Խաթարալայի» խմբագրութեան կից։
2) «Гуттенбергъ» գրավաճառանոցում։
3) պ. Մատինեանի «Փարոս» կիոսկում, Երևանեան հրապարակի վրա։

Տարեկան բաժնեգինն է 4 րուբլի։

առ. 1—6

ԲԺԻՇԿ

Տ. Ա. Իսախանեան

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ներքին եւ վեներական հիւանդութիւնների

Ընդունելութիւն { առաւօտ. 10—12 ժ. երեկոյեան 5—7 ժ.

Սօլօլակ, Սերգիեվսկայա 15, Փրիդոնովի տանը։

առ. (չ.ու.շ.) 24—100

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՍԱՓՐԻՉ“

հումոր, սատիրիկ-սիմվոլիք

շաբաթաթերթի

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյս տեսաւ

V-րդ համարը,

որը և ուղարկվեց բաժանորդներին նաև

„ԱՆԻ“

հրատարակչ. ընկեր. բաց նամակների I սերիան, 8 հատ, գինն է 60 կոպ.։ Բաժանորդներին ուղարկվեց ձրի իբրև «Սափրիչի» I պրեմիան։

Տարեկան բաժանորդագինն է պրեմիայով 2 րուբլի, իսկ Անդրկասպեան երկրի և արտասահմանի համար 2 րուբլի 50 կոպ.։

Հասցէ՝ С. П. Б. Казанская 46, 18.

«ՍԱՓՐԻՉ»-ի խմբագրութիւն

ե. շ. առ. 20—25

Եղվարդի կայարանում գտնվող

Գ. ՅՈՎՀ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆՑԻ

կոմիսիոներական գրասենեակը ապրանքների պահեստատեղի որոնք անցեալ տարի թուրքհայկական ընդհարումների ժամանակ թալանված ապրանքը գրասենեակի տիրոջ սեփականութիւն էր,

ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1-ԻՑ ՎԵՐԱԲԱՑՎՈՒՄ Է

(ա. օ.) 3—5

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Մեծ-Վանքի փողոց, № 5, ոչ հեռու Ալեքսանդրեան այգուց.

Վճարն է խորհրդի համար 50 կոպ.

Հեռախօս № 481.

Ընդունելութիւնը առ. ժ. 11—5 ժ. եր.

Բժ. Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ.—Ներքին հիւ. հինգշ., կիր. 3—4 ժամ.
Բժ. Ֆ. Վ. ԶՈՒԲԴՆՕՎՍԿԻ.—Վիրաբուժ. հի. երկ., ուրբ. 2—3 ժ.
Բժ. Մ. Ի. ԽԱՆՋԵՎՍԿԻ.—Ականջի, քթի և բկի, չորեքշ., ուրբ. 2—3 ժ., երեքշ., կիր. 3—4 ժ.։
Բժ. Վ. Վ. ՎՆՈՒԿՕՎ.—Վիրաբուժ., միզասեռ. երկ., հինգ., շաբ. և կիր. 2—3 ժ.
Բժ. Ն. Մ. ԱՍՖԻՍՕՎ.—Քթի, բկի և ականջի, երկ. երեք. և շաբ. 1—2 ժ., հինգ., կիր., 12—1 ժ.
Բժ. Վ. Գ. ԲՕԺՕՎՍԿԻ.—Ներքին հիւանդով ամենայն օր 4—5 ժ.
Բժ. Ա. Ն. ՏԵՏՐԱՁԵ.—Կանացի, վեներ. ամենայն օր 1—2 ժ.
Բժ. Ա. Ա. ՄՕՆՍԷ.—Ներքին, երեկ. երեք., հինգ., շաբ. 4—5 ժ.
Բժ. Ա. Տ. ՌՕԶՄԱՐԻՆՍԿԻ.—Երեխ., երկ., չորեք. 4—5 ժ., երեք շաբ. 3—4 ժ.։
Բժ. Ն. Ի. ՆԷՕՒՅՄԻՆ.—Աչքի, երկ., երեք., չոր., ուրբ. շաբ., 11—12 ժ.
Բժ. Ա. Ա. ՆՕՎԻԿՕՎ.—Կանանց, երեխ., երեքշ., չորեքշ., ուրբ., շաբ., կիր. 2—3 ժ.։
Բժ. Զ. Ֆ. ՆԵՎԶՕՐՕՎ.—Ատամի հիւ. 11—5 ժ. ամենայն օր.
Բժ. Կ. Մ. ՖԻՎԱՐՍԿԻ } Կլինիքական անալիզ
Բժ. Կ. Ի. ԶՈՒԲԴՆՕՎՍԿԻ }
Բժ. Գ. Իւ. ՕՆՕՇԿՕ.—Բժշկ. գիմն. մասսաժ, էլէքտր. 4—6 ժամ.
Մ. Ն. ԴՈՐՈԳՏԵՎԱ.—Մասաժ. 11—4. ժ.
Ս. ՆԱ. ՊԱՆԼՕՏԿԻ.—Վիրաբ. 12—1 ժ. ամենայն օր, կիրակի օրը 4—5 ժ.

Բժշկական խորհուրդներ, մասսաժ, սրսկել, անդամահատել, անալիզի ենթարկել, հիպնօզել, ստնտուների և ծառաների քննելը—ըստ համաձայնութեան։

առ. (ա. օ.) 31—144

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրութեան կողմից. Վստահութեան կարևորութիւնը. Վերջին տեղեկութիւններ. Փոխարքան Երևանում. Արիստակէս Սեդրակեանի յիշատակին. Հայ-կաթօլիկ համայնքը Բնդրկովկասում. Պետական Դումայի ընտրութիւնների շուրջը. Կուսակցութիւնների և դաշնակցութիւնների շուրջը. Ֆրանսիայի ֆեմինիստները. Քամէլէօնի մարդարէութիւններից. Թատրօն և երաժշտութիւն. Մեր այժմեան դատարանները. Ներկայացուցչական կառավարութիւն. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ինչ պէտի լինի Դաշնակցութիւնը։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

«Մշակի» խմբագրութիւնը նորից յիշեցնում է իր ընթերցողներին, որ նա ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունում։

Միակ զիջումը, որ կարող է անել խմբագրութիւնը, այդ այն է, որ նա թոյլ է տալիս տարեկան բաժանորդագինը վճարել մաս-մաս։

Անցեալ տարիներում եղել են այդ տեսակ բաժանորդներ։ Նրա՛նք կարող են լինել և առաջիկայ տարում։ Սակայն այդպիսի բաժանորդները պէտք է աչքի առաջ ունենան մի հանգամանք, որ պէտք է հոգ տանեն ժամանակին հասցնելու խմբագրութեան իրանց մասնավճարները։ Այլապէս լրագրի առաքումը կը դադարեցվի որոշ ժամանակամիջոցից յետոյ։

Մի քանի տեղերից մեզ գրել են, որ կազմակերպենք այնտեղ լրագրի հաւաքման գործը։ Դժբաղդաբար խմբագրութեան համար դժուար է այդ բանի ձեռնարկելը։ Աւելի ցանկալի է, որ տեղական մարդիկ իրանք զբաղվէին այդ գործով և բանակցութեան մէջ մտնէին խմբագրութեան հետ։

Նոյնպէս տեղական մարդիկ միայն կարող էին գործակալութիւններ հաստատելը զանազան կէտերում և դիւրացնել նոր բաժանորդ գրվել ցանկացողների գործը։

Գործակալութիւններ հաստատելը շատ պատասխանատու և ծանր գործ է նաև այնպիսի խոշոր ու հարուստ խմբագրութիւնների համար, ինչպէս մայրաքաղաքի մամուլի խմբագրութիւններն են։

Իսկ հայ թերթերի համար դա աւելի եւս դժուար է և գործակալութիւններ հաստատելու փորձերը մեծ մասամբ հիասթափեցրել են այդ գործի վերաբերութեամբ։

Անշուշտ, գործակալութիւնները դիւրութիւններ կընծայէին մարդկանց՝ բաժանորդագրութիւն ընդունելու ժամանակ և եթէ նրա՛նք լաւ կազմակերպված լինէին, կընպաստէին լրագրի տարածման, բայց այդպիսի գործակալութիւնների կազմակերպութիւնը պահանջում է ժամանակամիջոց և որոշ պայմաններ։

Թող բաժանորդ գրվել ցանկացողները հաշտվեն գործակալների բացակայութեան հետ և ինքնաբերաբար դիմումներ անեն խմբագրութեան, ինչպէս նախորդ տարիները։

Խմբագրութիւնը խնդրում է չուշացնել բաժանորդագրութեան նորոգումը, որպէսզի լրագրի առաքման մէջ ընդհատում տեղի չունենայ։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

I

Ժողովուրդը պէտք է հաւատայ իր գործօններին, պէտք է վստահութիւն ունենայ, որ այդ գործօնները դրական դեր կը կատարեն կեանքի մէջ։

Այո, վստահութիւն։

Երբ չը կայ այդ վստահութիւնը, գործօնի դրութիւնը կը խանգարվէ ու կը խախտվէ։

Առանց վստահութեան գոյութեան անկարելի է երևակայել գործօնների մուտքը դէպի ժողովրդի խաւերը և արդիւնաւէտ գործունէութիւն նրանց կողմից։

Ի՞նչպէս սակայն ձեռք բերել այդ վստահութիւնը։

Վստահութիւնը հաստատվում է այն ժամանակ, երբ հասարակական գործօնները և ղեկավարները չեն ձգտում շլացնել ժողովրդին անհիմն ու անծայր խոստումներով, այլ կչռում են իրանց ասածը և իրանց պատասխանատու են համարում ամեն մի տուած խոստումի և ծրագրի համար։

Այո, պատասխանատու։

II

Փքուն նախադասութիւններով, ուռուցիկ խոստումներով և երազանքներով կարելի է շլացնել մարդկանց միայն մի կարճ ժամանակով։ Մարդիկ կը սպասեն և տեսնելով որ խոստումները չը կատարվեցին և ծրագիրները չարդարացան, կը սկսեն հիասթափվել և կորցնել իրանց վստահութիւնը դէպի այդ տեսակ գործօնները։

Ժամանակաւոր տպաւորութիւն, ժամանակաւոր աջողութիւն, իսկ յետոյ հիասթափութիւն։

Մի՞թէ մարդիկ չը պէտք է նախատեսեն այդպիսի ելքը և առաջուց զգոյշ լինեն պոռոտախօսութեան փորձերից։

Դժբաղդաբար վերջին տարիների մեր կեանքը ասպարէզ բերեց շատ անհատների, որոնք երբէք իրանց պատասխանատու չէին համարում այն բոլորի համար, ինչոր բարբառում էին նրանց շրթունքները և կերակրում էին մարդկանց ամեն տեսակ խոստումներով, հրատարակելով նրանց «չօշափելի և մերձակայ իրագործութեան»։

III

Մենք ընդունել ենք պաշտպանել ենք իդէալներ և հեռանկարներ։

Եւ միշտ աշխատել ենք, որ հասարակութիւնը ձգտի դէպի իդէալները, դէպի գաղափարների իրագործելը, դէպի հեռանկարները։

Բայց դա ուրիշ բան է, իսկ խոստումը ուրիշ։

Հեռանկարը և մերձակայ իրագործութիւնը տարբեր բաներ են, և պէտք է միշտ աչքի առաջ ունենալ այդ տարբերութիւնը, երբ մենք գործ ունենք ժողովրդական խաւերի հետ։

Այլապէս, ժողովուրդը չը տեսնելով արած խոստումների կատարումը, կորցնում է իր հաւատը ու վստահութիւնը թէ դէպի գործօնները առ հասարակ և թէ դէպի գաղափարական քարոզները ու առաջարկները ընդհանրապէս։

Եւ մենք ներկայումս ականատես ենք թէ ինչպէս ժողովրդական մասսաները անտարբեր են դարձել դէպի իրանց գործօնների ասածը և նրանց խոստումները։

IV

Բայց հիասթափութիւններով առաջ գնալ չէ կարող մի ժողովուրդ։

Նա պէտք է դրական և ներգործական քայլերով առաջ գնայ։ Ուստի նա պէտք է ընդունակ լինի տարբերել գործօններին, զանազանել խոստումները և ծրագիրները, և դէն մղելով անհիմն առաջարկութիւնները և ծրագիրները, ույժ տայ այն գործերին, որոնք իսկապէս կոչվում են դրական արդիւնք առաջացնելու կեանքի մէջ։

Հասարակութիւնը պէտք է սովորէ գիտակցաբար վերաբերվել դէպի իր զարգացման գործը և ուժեղ կերպով կապվել այն տարրերի հետ, որոնց հետ միասին նա կարող կը լինի ապահովել իր առաջադիմութեան գործը։

Ժողովուրդը պէտք է աշխատէ գիտակից լինել, այն ժամանակ գործօններն էլ կը զգան իրանց ստիպված աւելի լուրջ լինելու։

Եւ առաջ կը գայ վստահութիւնը։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վաղը, կիրակի, դեկտեմբերի 24-ին, Բագւում կը կատարվի հանգուցեալ Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանի հոգեհանգիստը։

Աստրախան, 22 դեկտեմբերի.—Մի խումբ ընտրողներ Աստրախանի թեմակալ առաջնորդի պաշտօնի համար թեկնածուներ են առաջարկում,—Մխիթար, Մուրադեան, Ներսէս վարդապետներին և Յուսիկ եպիսկոպոսին։

Գէորգ քահ. Մկրտումեան

Պետերբուրգ, 21 դեկտեմբերի

Դեկտեմբերի 17-ին, կիրակի օրը հոգեհանգիստ կատարելով հանգուցեալ դերասան Պետրոսեանի յիշատակին, հայ ուսանողների մի խումբ իր սրտագին ցաւակցութիւնն է առաքում տաղանդաւոր արտիստի այրիին և երեխաներին։

Թէհրան, 21 դեկտեմբերի

Սադրազամը անձամբ մէջլիս տարաւ Շահի ստորագրած սահմանադրութեան կանոնադրութիւնը։ Ժողովի անդամները ցնծութեամբ են ողջունել շահին, գահաժառանգին և սադրազամին։ Քաղաքը հրավառութեան մէջ է։ Կանոնադրութեան մէջ նախատեսնվում է, որ Քերիա երկու պալատները ընդհարվեն ապագայում։ Առաջին երկու տարին մէջլիսը չի արձակվի։ Ապա, եթէ սենատը կրկնակի մերժէ մէջլիսի մշակած օրինագիծը, այդ դէպքում Շահը կարող է արձակել վերջինին։ Որոշված են մինիստրների պատասխանատուութիւնը, հաշուեցանկումներին պատասխանելու պարտականութիւնը, և մէջլիսի իրաւունքը՝ պետիցիաներ ներկայացնել անմիջապէս Շահին։ Կառավարութիւնը չէ կարող մենաշնորհներ տալ օտարազգիներին առանց մէջլիսի համաձայնութեան։ Կանոնադրութեան մէջ բերված է պատգամաւորների երդման բանաձևը, որը իր ույժը պահպանում է մինչև այն ժամանակ, երբ ինքը կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ սահմանադրութեան։ Մեռնող Շահի մեծահոգի ցանկութիւնը նրան անմոռ ժողովրդական դարձրեց և նուաճեց բոլոր սրտերը։ Գահաժառանգի արտայայտած համակրանքը հօր բարենորոգումներին—գեղեցիկ տպաւորութիւն է գործում։

(«Հ. Գ.»)

Աստրախանից, դեկտեմբերի 22-ից մեզ հեռագրում են.

Աստրախանի հայ հասարակութիւնը, դեկտեմբերի 20-ին կայացած ծխական ժողովին, վճռեց բուռն բողոք յայտնել այն բռնութեան դէմ, որ գործադրեցին Նոր-Նախիջևանի հոգևոր դպրոցի ռեկտորն, կղերական հոգաբարձութիւնը և մանկավարժական խորհուրդը նոյն դպրոցի բարձր դասարանների աշակերտների վրա։ Ժողովը պահանջում է վերստին ընդունել արձակված սաներին, որպէսզի հոգաբարձութիւնը վերջնապէս ապացուցէ իր զգուշ հասարակութեան առաջ և բացատրութիւն տայ իր զգուելի վարմունքի պատճառների մասին։

Ծխական ժողովի նախագահ՝

Կազրինցեան

ՓՈԽԱՐՔԱՆ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Դեկտեմբերի 20-ին

Ամսիս 12-ին, ժամը 9 3/4-ին, տեղս ժամանեց Կովկասի Փոխարքայ Վորոնցով-Դաշկովը։ Դեռ անցեալ օրվանից քաղաքային դուման սկսել էր մաքրել տալ այն ճանապարհները, որտեղից Փոխարքան պէտք է անցնէր՝ այցելութիւններ գործելու համար. չը նայելով որ մինչև կէս գիշեր մշակներն աշխատում էին, այնուամենայնիւ չը կարողացան ճանապարհի կէս արշին խորութիւն ունեցող ցեխը մաքրել։ Իւրաքանչիւր փողոցի անկիւնում կանգնած էին երկու-երկու պահակներ, որոնք խիստ հսկում էին անցուդարձ անողների վրա։

Ժողովուրդն առաւօտեան կանուխ զարթնելով, շարան-շարան կանգնել էր ճանապարհների երկու կողմերում և անհամբեր սպասում էր Փոխարքային։ Այդ օրը մինչև ճաշ մանրավաճառներին (մէյդանի) արգիլված էր առուտուր անելը։ 4—5 ձեռք հայ փողհարներ կազմ ու պատրաստ կանգնել էին և նշանի սպասում, որ նուագեն։ Ժամը 9 ին նահանգապետը և միւս բարձրաստիճան պաշտօնեաներն ընդառաջ էին գնացել։

Վերջապէս ժամը 9 և կէսին Փոխարքան քաղաք մտաւ.—առջևից գնում էին մօտ 40 կօզակներ, դրօշակները ձեռքներին, ապա նահանգապետը և ուրիշ բարձրաստիճան անձինք, իսկ սրանց յետևից Փոխարքան՝ շրջապատված մօտ յիսուն կօզակներով։ Հասարակութիւնն ուռռաներով և դափ ու զուռնայով դիմաւորեց նրան։

Փոխարքան իր շքախմբով նախ այցելեց ռուսաց նորակառոյց եկեղեցին, որտեղ մնաց մօտ 15 րոպէ, ապա նոյն շքախմբով այցելեց հայոց սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, որտեղ մնաց և աղօթեց մօտ 5 րոպէ, այստեղից մէջիդ գնալիս՝ կոմսուհուն թողեց օրիորդաց գիմնազիայում։ Մէջիդում Փոխարքան մնաց մօտ 15 րոպէ, ճանապարհին մի աղքատ թուրք ընկնելով կառքի առաջ ողորմութիւն խնդրեց։ Փոխարքան մէկ հատ 25 ր. բաշխեց նրան։ Աղքատ թուրքի այս արարքի համար միւս թուրքերը խիստ բարկացան։

Մէջիդից դուրս գալով նա այցելեց ռուսաց հին եկեղեցին, որտեղ մնաց մօտ 10 րոպէ. եկեղեցուց դուրս գալով՝ մօտ 45 րոպէ, երաժշտութեան ուղեկցութեամբ, այցելեց եկեղեցու մօտ գտնված զօրանոցները, ու[ր]ից յետոյ կրկին քաղաք մտաւ։ Այնուհետև հետզհետէ սկսեց այցելութիւն գործել նահանգապետին, ապա սեմինարիան, կադնաչէյստվօն և ուրիշ տեղեր։

Փոխարքան արտաքուստ շատ ուրախ էր երևում և աջ ու ձախ բարևում էր գլխաբաց իրան դռնացող հասարակութեան։

Ասում են, որ այստեղից Փոխարքան գնալու է Էջմիածին, որտեղից պէտք է գնայ Կարս։

Առհասարակ Երևանի հասարակութիւնը մի տեսակ ուրախ տրամադրութեան մէջ էր, յուսալով, թէ իր հազարաւոր կարիքներին շուտով բաւարարութիւն կը տրվի։

Ամպրոպ

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Նամակ Աստրախանից)

I

Դեկտեմբերի 21-ին

Դեռ երէկ էր կարծես սեպտեմբերի 15 ը, երբ մենք բոլորս խմբված շոգենաւում բարի ելք, թ, շուտափոյթ առողջութիւն էինք մաղթում մեր սիրելի առաջնորդ Արիստակէս արքեպիսկոպոսին։ Նրան, որից դեռ շատ ակնկալութիւններ ունէինք, շատ յոյսեր ունէինք, որ թէև հեռու, բայց միշտ կօգնէ մեզ

իր օգտուէտ խորհրդներով, միշտ լսեցնել կը տայ իր հայրական ձայնը:

Ձայն՝ միահամուռ գործունէութեան.

Ձայն՝ մաքուր, անկաշառ գործի.

Ձայն՝ յօգուտ ընդհանուրի օգտի.

Իսկ նա, որին յառել էինք մեր աչքերը և կարծես ինստինկտով երևակայում, որ շատ ժամանակ չը պիտի տեսնենք՝ խիստ ճնշված և մի տեսակ ամաչողի տեսք ունէր:

Շոգենաւը ուշանում էր:

Նա վերին աստիճանի համեստ բնաւորութիւն ունենալով՝ խիստ ճնշված էր, որ այդքան մարդու սպասեցնելու պատճառ է եղել: Թէև խօսում էր ներկայ եղողների հետ՝ բայց շարունակ հարցնում էր, շո՞ւտ կը գայ արդեօք շոգենաւը, ինչո՞ւ է ուշանում: Եւ վերջապէս չը համբերելով դարձաւ դէպի մեզ և ասաց. «Շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ, որ եկաք, բայց ի հարկէ իւրաքանչիւրդ գործ կունենաք. դասերը սկսվեցին, գնացէք, մի թողէք ձեր գործը. ես, ես մի անգործ, ծեր մարդ եմ, կը նստեմ և կը սպասեմ»: Մենք, ի հարկէ, հեռացանք մաղթելով՝ բարի ճանապարհ, շուտափոյթ առողջութիւն:

II

Ամսի 13-ն էր:

Դպրոցի զանգակը հնչեց:

Վերջացաւ առաջին դասը:

Հանդիստ իջնում էի սանդուխներով դէպի ուսուցչանոց՝ երբ վերակացուն շտապ մօտենալով ասաց. «հեռագիր կայ, սրբազանը վախճանվել է»: Սկզբում չը հաւատալով կամենում էի յանդիմանել, որ այսպիսի հանաքներ չեն անում, բայց յանկարծ ականջիս հասաւ եկեղեցիների զանգակների տխուր, միակերպ ղօղանջիւնը.—եկեղեցին յայտնում էր աստրախանցիներին Արիստակէսի մահը: Բոլորապէս ժողովեցին հոգաբարձուները և երկու դպրոցների ուսուցիչների հետ միասին խորհրդակցելով՝ որոշեցին—ի նշան սգոյ դադարեցնել դասերը, հոգաբարձութեան հետ ուսուցիչներից ցանկացողները ներկայ լինեն այդ օրվայ հոգեհանգստին, իսկ աշակերտներին չը վերցնել եղանակի վատութեան պատճառով: Սակայն նրանց տանել եկեղեցի թաղման օրը:

Եկեղեցում հոգեհանգստից յետ Գէորգ քահ. Մկրտումեանցը Թեմական դպրոցի մասնաժողովի կողմից յայտնեց, որ միւս օրը ցերեկվայ 11 ժ. Թեմ. դպր. դահլիճում նշանակված է հասարակական արտակարգ ժողով՝ խորհրդակցելու թէ ինչ կերպ մասնակցել նրա թաղմանը: Նոյնը յայտարարվեց նաև տեղական լրագիրներում: Իսկ ներկայ եղող հոգևորականութիւնը անմիջապէս որոշեց ցաւակցական հեռագիր ուղարկել Թիֆլիսի առաջնորդին և պսակի տեղ հանգանակել մի գումար, որը յատկացնել Թիֆլիսի նորաբաց որբախնամ ընկերութեանը: Հետևեալ օրվայ ժողովի համար հրաւիրող մասնաժողովը կազմել էր զբաղվելիք հարցերի մի օրակարգ, որը հետևեալն էր:

1. Սրբազան Արիստակէսի թաղմանը մասնակցելու համար ուղարկել մի պատգամաւորութիւն:

2. Դագաղի վրա դնել պսակ:

3. Թեմակ. դպրոցում նրա անունով հիմնել մի գրադարան:

4. Նրա մեծադիր պատկերը կախել դպրոցի դահլիճում:

5. Թաղման օրը կատարել հանդիսաւոր հոգեհանգիստ:

Ժողովից առաջ նախագահող Մկրտումեան քահանան առաջարկեց ժողովականներին յարգել հանգուցեալի յիշատակը ոտքի կանգնելով, որ և կատարվեց իսկոյն: Այնուհետև անցան հարցերին: Որքան էլ ցանկալի էր առաջին հարցը լուծել դրականապէս, սակայն ի նկատի ունենալով մեր բացառիկ դրութիւնը, որ նաւիգացիան փակված է, շոգենաւեր չը կան, իսկ ցամաքային ճանապարհը դեռ չէ կանոնաւոր՝ վճռվեց ունենալ Թիֆլիսում մի ներկայացուցիչ մեր կողմից, որին և յանձնել կարդալու այն դամբանական ճառը, որը պիտի ասէր մեր պատգամաւորը, և դնելու դագաղի վրա մի պսակ:

Որոշվեց դագաղի վրա դնել արծաթէ պսակ 150 ր. արժողութեամբ: Միւս երեք հարցերը ևս ընդունվել են ժողովականների կողմից:

Վերջը կանանց բարեգործ. ընկ. նախագահ Տ. Մելիքենցեանը յայտնեց, որ ընկերութեան վարչութիւնը վճռել է պսակի փոխարէն բանալ մի որբանոց հանգուցեալի անունով, սակայն այդ հարցը պիտի տանէ իր ընդհանուր ժողովը: Որից յետոյ բոլորը ցրվեցին:

III

Հասաւ և թաղման օրը.

Սեպտեմբերի 19-ը:

Առաւօտեան եկեղեցում լցված էր մեծ բազմութիւն: Եկեղեցու մէջտեղը, մի փոքրիկ սեղանի վրա դրված էին խաչ, աւետարան, եպիսկոպոսական թագը և գաւազանը, որոնք ծածկված էին սև քողով: Երկու կողմից կանգնած էին Թեմական և օրիորդաց դպրոցների աշակերտները, վերակացուները, ուսուցիչները և հոգաբարձուները:

Պատարագից յետոյ նախ քան հոգեհանգիստը, խօսեց Սեդրակ քահանայ Աղաբալեանցը: Ճառախօսը տուեց հանգուցեալի մանրամասն կենսագրութիւնը և գործունէութեան պատկերը մինչև Աստրախան գալը:

Ամբողջ ճառի մէջ կարմիր թելի նման անցնում էր հանգուցեալի եռանդը և ազնիւ, անկաշառ գործունէութիւնը: Տէր հայրը մի առ մի թուեց նրա իւրաքանչիւր պաշտօնավայրում արած գործերը, որից երևաց հանգուցեալի անյողդողդ կամքը և գործի սէրը, որ չը նայելով հակառակորդների զանազան որոգայթներին և դաւադրութիւններին՝ միշտ կարողանում էր պարզ ճակատով, համարձակ դուրս գալ կռւի դաշտից և յաղթանակը տարած՝ առաջ մղել իր հանրօգուտ գործերը: Այդ բոլորի պատճառն էր նրա մեծ խելքը, չափազանց տակտով վարվելը և գիտակցական համոզմունքը դէպի իր արած գործերի ճշմարտութիւնն ու շիտակութիւնը: Ճառախօսը վերջացնելով իր խօսքը ասաց, որ ինչպէս ամեն մարդ՝ հանգուցեալն էլ ունէր հակառակորդներ, բայց հակառակորդներ, երկու տեսակի՝ գաղափարի և անձնականի. առաջիններին հետ նա կռւում էր գրչով, իսկ երկրորդների հետ՝... դրանց նա միանգամայն արհամարհում էր:

Այնուհետև սկսվեց հոգեհանգիստը, որի կիսին աւետարանից յետ, խօսեց Թեմական դպրոցի մասնաժողովի կողմից՝ նրա նախագահ Գէորգ քահ. Մկրտումեանցը, որի նիւթն էր հանգուցեալի 11-ամեայ գործունէութիւնը Աստրախանում և Թեմում: Ճառախօսը սկսեց այսպէս. «Հազիւ երկու ամիս առաջ մենք դարձեալ ժողովել էինք եկեղեցի, որտեղից ուրախ և ոգևորված տանում էինք մեր սիրելի «երկաթէ առաջնորդին» դէպի Թեմական դպրոցի շինութիւնը, տօնելու նրա բացումը և պսակելու հանգուցեալի բազմաշխատ ճակատը, մեր շնորհակալիքներով. իսկ այսօր, այդ դէպքից երկու ամիս անց՝ ժողովվել ենք դամբանականներ լսելու նրա մահվան առթիւ»: Այնուհետև տէր-հայրը պատմեց, թէ ինչ դրութեան մէջ գտաւ նա մեր Թեմը, երբ առաջին անգամ ոտք դրեց իր «պատուաւոր աքսորավայր» Աստրախան:

Նա այստեղ գտաւ նոյն տգիտութիւնն ու կաշառակերութիւնը: Նրան ներկայացող հոգևորականութեան մէջ չը կար գոնէ մէկը, որ միջնակարգ դպրոցի կրթութիւն ունենար,—իսկ Աստրախանի 9—10 քահանայից 5-ը դպրոցաւարտ է:

Արիստակէսի առաջին գործը եղաւ մաքրել հոգևոր ասպարէզը և պաշտօնատեղիները ամեն տեսակ «ցեցերից» և վերջ դնել կաշառակերութեանը: Այնուհետև աչքը դարձրեց դէպի Թեմը: Անդրկասպեան երկրում, որտեղ մինչև նրա գալը միայն 1—2 քահանայ կային՝ նրա օրով աւելացան թէ քահանաները, թէ եկեղեցիները և թէ դպրոցները: Ամեն մի հայաշատ քաղաք ուղարկեց մի քահանայ, մինչև անգամ ուշադրութիւն դարձրեց և իր հայրական խնամքի առարկայ դարձրեց՝ հեռու աքսորավայր—Սիբիրեան, այնտեղի մեր թշուառ եղբայրներին մխիթարիչ ուղարկելով.—և ահա նրա օրով Սիբիրեան ունեցաւ առանձին քահանայ:

Իսկ իր ամենամեծ, փայփայած յոյսի, Թեմական դպրոցի համար՝ իսկոյն և եթ սկսեց մտածել ապահովութեան աղբիւրներ: Նա կամեցաւ քաղաքումս բանալ մոմի գործարան, որպէս զի այստեղից ամեն մի Թեմ մոմ ուղարկվի, և որի արդիւնքը յատկացվի թէ Թեմական դպրոցին և թէ մի մասը հենց ճեմարանին: Սակայն Էջմիածնի կամարիլլան բարձրացրեց իր սառը ձայնը և գրեց իր veto-ն: Էջմիածինը ինքն էր ցանկանում բանալ այդ գործարանը: Եւ ինչպէս տեսնում ենք, մինչև օրս դեռ բացում է: Եւ նա այնուհետև բացեց ժամավաճառութեան կրպակ իր Թեմի համար միայն: Վերջացնելով իր խօսքը, ճառախօսը ասաց. «Իսկ նրա գլուխ գործոցը՝ Թեմական դպրոցի բացումը և նրա հսկայական շինութիւնը, կը մնան իբրև կենդանի կոթողներ նրա հանրօգուտ ծառայութեան և ուսումնասիրութեան համար»:

Այնուհետև վերջացաւ հոգեհանգիստը և ժողովուրդը սկսեց ցրուել:

—

Հանգիստ ոսկորներիդ սիրելի առաջնորդ:

Դու գնացիր, բայց քո աւանդած սկզբունքները, քո ցանած սերմերը մենք վառ կը պահենք և կաճեցնենք, մինչև գայ սպասված գարունը, մինչև ծագէ արշալոյսը. երբ խաւարը կոչնչանայ, կը կորչի անհետ, և նրա հետ միասին ամեն մի կեղտ, ամեն մի գարշանք, այն ժամանակ կը պարզվի քո դէմքը, կերևաս դու քո ամբողջ վեհութեամբ և քո ցանած սերմերը կը տան հարկաւոր պտուղներ, որոնք կօրհնեն քո յիշատակը իրանց լուսաւոր գործերով:

Գալ. քահ. Բարսեղեանց

ՀԱՅ-ԿԱԹՈԼԻԿ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Շուտով հաւաքվելու է Թիֆլիսում Անդրկովկասի հայ-կաթոլիկ ժողովրդից ընտրված պատգամաւորների ժողով, որը պիտի զբաղվի Կովկասում հայ-կաթոլիկների եպիսկոպոսական աթոռ հաստատելու չարաբաստիկ խնդրով և ուրիշ դրա հետ անմիջական առնչութիւն ունեցող հարցերով: Անա այս առիթով աւելորդ չենք համարում մի շրջահայեաց նետել հայ-կաթոլիկ ժողովրդի մտաւոր կուլտուրական կացութեան վրա:

Հայ-կաթոլիկների մտաւոր-բարոյական կեանքը կարելի է բնորոշել երկու խօսքով—կղերի տիրապետութիւն—ահա այն գործօնը, որ իբրև կոչմար ծանրանում է ժողովրդի մտաւորական վրա. չեմ կարծում, որ կղերականութիւնը մի այլ ժողովրդի մէջ այնքան խոշոր ու խորունկ բացասական ազդեցութիւն ունենայ, ինչպէս այդ տեղի ունի հայ-կաթոլիկների վերաբերմամբ, ի հարկէ, իմ խօսքը քրիստոնեաներին է վերաբերում, և հէնց այդ ազդեցութեան ենք պարտական այն հանգամանքը, որ հայ-կաթոլիկ ժողովրդի [illegible] կատարեալ խորթութեամբ և նոյնիսկ թշնամաբար է նայում ժամանակակից ազատագրական ակտերին և կուսակցութիւններին: Այդ դեռ քիչ է, նա խանգամայն անտարբեր է դէպի քաղաքական շարժումները և նրա հետաքրքրութիւնը դէպի հասարակական երևոյթները սահմանափակվում է եկեղեցու շուրջը պտտող հարցերով և... վարդապետների ինտրիգներով. Թաղված իր առօրեայ մանր ինտերեսների մէջ՝ նա անընդունակ է արձագանք տալ ընդհանուր ազատագրական շարժումներին: Նոյն կղերի տիրապետութեան ենք պարտական այն ֆանատիկ-ռեակցիոն ոգով, որը միշտ և ամեն տեղ աչքի է զարնում, իբրև բնորոշող և անբաժան յատկանիշ հայ-կաթոլիկ ժողովրդի: Կրօնի թիւր ըմբռնողութիւնը և մոլեռանդ վարդապետների քարոզների ազդեցութիւնը առաջ են բերել հայ-կաթոլիկ ժողովրդի մէջ մաքի այնպիսի այլանդակութիւն, որ նոյնիսկ այնպիսի բնական և անբիծ զգացմունք, ինչպիսին է ազգութեան զգացմունքը, աղճատվել և խեղդվել է այդ կրօնամոլութեան տիղմում և լուսաւորչական ու կաթոլիկ հայի միջև առաջացել է մի խորթութիւն, որը չէզոքացնելու համար թերևս հարկաւոր է սերունդների աշխատանք:

Մտաւոր զարգացման այսօրինակ աննախանձելի դրութիւնը, որը մեզի մի քանի դար յետ է տանում և այն գերիշխանութիւնը, որը վայելում է հայ-կաթոլիկ համայնքի մէջ կղերը, հիմք են տալիս մտածելու, որ այդ ժողովուրդը դեռ երկար պիտի խարխափէ մթութեան խորշերում, մանաւանդ որ այդ հանգամանքերին նպաստում են թէ կղերը, որ շահագրգռված է և թէ կառավարութիւնը:

Բնական է հետաքրքրվել թէ որոնք են այն ֆակտորները, որոնք առաջացրել են այս անմխիթար երևոյթը և ինչ միջոցների պիտի ձեռնարկվեն նրան վերացնելու համար: Թողնելով որ այս խնդիրների լուրջ և բազմակողմանի ուսումնասիրութիւնը կատարի վերը յիշված գումարվելիք ներկայացուցիչների ժողովը մենք կը բաւականանանք մի քանի ընդհանուր դիտողութիւններով:

Հայ կաթոլիկ ժողովուրդը ցրված է Անդրկովկասի զանազան քաղաքներում՝ Թիֆլիս, Բաթում, Կարս, Ալեքսանդրապօլ և աւաններում՝ Արգւին, Արտանուճ, Արտահան և Օլթի. Չունի ամբողջ Կովկասում ոչ մի միջնակարգ դպրոց, իսկ միդասեան դպրոցների թիւն էլ շատ սահմանափակ է. Նրանք միմիայն քաղաքներում գոյութիւն ունեն, իսկ գիւղերը բոլորովին զուրկ են կանոնաւոր դպրոցներից, այնպէս որ հայ-կաթոլիկ սերունդը՝ մանաւանդ չունենալով դասակարգի իր մայրենի լեզուն սովորում է թերի և անբաւարար չափով, մեծ մասամբ զանազան անդրագէտ տիրացուների մօտ, մանաւանդ գիւղերում, իսկ ազգային պատմութիւն կամ գրականութիւն սովորելու մասին խօսք անգամ չէ կարող լինել: Աւելացնենք և այն, որ ծխական դպրոցները զրկվում են լուսաւորութեան մինիստրութեան դիրեկցիայի իրաւասութեան ներքոյ (այս փակտը raison d'être ինչունն է կայանում միայն Աստուած գիտէ) և թէպէտև դպրոցների ամբողջ բիւջէն ծխական համայնքըն է հայթայթում, սակայն դիրեկցիան իրաւունք է համարում դպրոցների վզովը փաթթել այս կամ այն ուսուցչին կամ վարժուհուն, որոնք շատ անգամ լինելով օտարազգի և հայերէն չիմանալու պատճառով միանգամայն անհամապատասխան են հանդիսանում իրանց առանձնած պաշտօնին և ապարդիւն իրանց աշխատանքի մէջ: Պակաս չարիք չէ և այն հանգամանքը, որ շնորհիւ հոգևոր դպրոցի բացակայութեան հայ-կաթոլիկների քահանաների կոմպլեկտը լրացվում է կամ տգէտ ու անարժան տիրացուներից, կամ լաւագոյն դէպքում՝ Հռոմից կամ վանական հաստատութիւններից եկած վարդապետներով, որոնք ոչ մի ջանք չեն խնայում տարածել և ամրապնդել ժողովրդի մէջ ծիսամոլութիւնը և ֆանատիկոսութիւնը, իսկ եկեղեցիներում հայկական աւանդութիւններին միանգամայն խորթ ու աւելորդ լատինական ծիսակատարութիւններ:

Ասացինք, որ իբրև այսպիսի դրութեան և աջակից է կառավարութիւնը և ահա թէ ինչպէս: Օրէնքների ժողովածուի XI հատորի I մասի 238—251 յօդուածներում ամփոփվում են այն կանոնները, որոնք վերաբերում են հայ-կաթոլիկ քրիստոնեաների հոգևոր գործերի կառավարութեան: Հէնց առաջին 238-րդ յօդուածում ասված է որ «հայ-կաթոլիկների հոգևոր գործերի կառավարիչը յանձնվում է Տիրասպոլի կաթոլիկ եպիսկոպոսին. արդէն այն հանգամանքը, որ Սարատովում նստող լատին եպիսկոպոսին յանձնվում է կառավարել հոգևոր գործերը մի ժողովրդի, որը ապրում է նրանից հօթ սար հեռու և որի ոչ լեզուն, ոչ պատմութեան և ոչ էլ ազգային—կրօնական աւանդութիւնների ու սովորութիւնների մասին հասկացողութիւն չունի՝ ցոյց է տալիս, որքան սխալ և անարդար ուղղութեամբ է կազմված այդ յօդուածների շարքը, որոնցով իբր թէ կառավարվելու են հայ-կաթոլիկների հոգևոր գործերը 239—241-դ յօդուածներում յիշված միջնակարգ հոգևոր դպրոցից և հոգևոր վարչութիւնից և ոչ մէկը գոյութիւն չունեն. այստեղ բնորոշ է նկատել, որ ըստ 243 յօդ. հաստատվելիք հոգևոր վարչութեան նախագահը և երկու անդամները, որոնք լինելու են հայ-կաթոլիկ քահանաներից, «ընտրվելու» են Տիրասպոլի եպիսկոպոսից և հաստատվելու ներքին գործերի մինիստրից, իսկ ըստ 249 յօդ. բոլոր գրութիւնները վարչութեան մէջ լինելու է ռուսերէն լեզուով, այստեղ նկատում ենք ժողովրդի անքակտելի իրաւունքների նոյն խախտումը և արհամարհելը, որը ամեն ժամանակ և ամեն տեղ բնորոշում է ռուս բիւրոկրատիան:

Այս ամենի վրա հրաւիրում ենք գումարվելիք ժողովի ուշադրութիւնը. ժողով եկած պատգամաւորները, որոնք ընդունվելու են ծխական համայնքից ընտրողական քառանդամ ֆորմուլայով, պէտք է լաւ հասկանան, որ իրանց պարտականութիւնը միայն այս կամ այն վարդապետը իբրև եպիսկոպոսական թեկնածու կամ Թեմական առաջնորդ ներկայացնելը պիտի չէ, այլ նրանց դերը աւելի խոշոր ու բարդ է. ժողովը պիտի ընտրէ ղեկավարող սկզբունքներ, դեռ աւելին՝ նա պիտի մշակէ այն ուղեգիծը, որը ապագայում կը ծառայէ իբրև հիմք Անդրկովկասի հայ-կաթոլիկ ժողովրդի հոգևոր-կուլտուրական կարգաւորման գործում: Ժողովը պիտի աշխատէ, որ ժողովրդի իրաւունքները ոտնատակ չը տրվեն ոչ կղերի և ոչ էլ բիւրոկրատիայի կողմից. ընտրելու իրաւունք ծխական համայնքներին քահանայ և հոգևոր վարչութեան անդամներ ընտրելիս, լեզուի տիրապետութիւնը դպրոցներում և թէ հոգևոր հաստատութիւններում, դիրեկցիայի իշխանութեան վերացում, համայնքների ազատ ինքնավարութիւն դպրոցական գործում և վերջիններիս դեմոկրատիզացիա. ահա ժամանակի զրած պահանջներ, պօստուլատներ, որոնց իրականացնելու պարտականութիւնը ամեն մի պատգամաւոր լաւ պիտի գիտակցէ և ամեն կերպ աշխատէ իրագործելու: Հակառակ դէպքում ժողովը կը լինի լոկ ձևական և ապարդիւն մի ակտ, որը ոչ մի դրական հետևանք չի ունենայ ժողովրդի համար և հայ-կաթոլիկ համայնքը Ռուսաստանում կը շարունակէ մնալ նոյն անգոյն ու անգիտակից զանգուածը, ինչպէս որ նա ներկայանում է այժմ:

Ա. Կուզեան

Կարս

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

Պետական Դումայի ընտրութիւնների հարցով զբաղվող յատուկ մասնաժողովի ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, Եւրոպական Ռուսաստանի 51 նահանգների գաւառական ընտրողների 497 ընտրողական ցուցակներից մինչև դեկտեմբերի 14-ը և քաղաքային ընտրողների 506 ցուցակներից—463-ը: Մնում են հրատարակվելու գաւառական 26 և քաղաքային ընտրողների 43 ցուցակներ: Լեհական թագաւորութեան նահանգներում ընտրողների ցուցակները ինչպէս գաւառներում, այնպէս և քաղաքներում բացառութեամբ Վարշավա և Լոձ քաղաքների, արդէն հրատարակված են: Պետական Դումայի համար առանձին ներկայացուցիչներ ընտրող 20 քաղաքներից ընտրողական ցուցակները դեռ չեն հրատարակված 9-ումը: Սարատովում, նախընտրական հալածանքների հետ միաժամանակ ձերբակալել են արհեստակցական միութիւնների ներկայացուցիչներից 20-ին: Փնտռել են թեկնածուների ցուցակները:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Ռուս մարդկանց դաշնակցութեան» մէջ երկպառակութեան սերմը արդէն ընկել է: Պատճառը համարվում է Դուբրովինի նամակը, որ ուղղված է միտրոպոլիտ Անտոնինի: Պարզվում է, որ վերոյիշեալ նամակը Դուբրովինը գրել է առանց «բարձրագոյն վարչութեան» գիտութեան և համաձայնութեան: Վերջինս մտադիր է միտրոպոլիտի մօտ մի յատուկ պատգամաւորութիւն ուղարկել, որը իր հակակրանքը կը յայտնէ նամակի առիթով: Կարելի է, որ սկսված տարաձայնութիւնը առաջ ընթանայ, որ մէկ դաշնակցութեան փոխարէն երկուսը լինի: («Р. С.»)

«Ռուսական ժողովը» արդէն հրատարակել է իր ընտրողական պլատֆորմը և ցրել է «Новое Время»-ի հետ, իբրև յաւելուած: «Ռուսական ժողովը» Պետական Դումայի ընտրողական օրէնքը թերի է համարում. նրանով «ռուս լաւագոյն մարդիկ» դժուար կը մտնեն Դումա: Սակայն, չը նայած այդ «թերութիւններին», «Ռուսական ժողովը» մտադիր է մասնակցել ընտրութիւններին, այդ նպատակով բլոկ կազմելով միւս «անկեղծ ռուսական» կազմակերպութիւնների հետ: «Ռուսական ժողովը» կը պաշտպանէ լոկ այն թեկնածուներին, որոնք կը հերքեն ծայրագաւառների աւտոնօմիայի ամեն մի միտք և կը հրաժարվեն կառավարութեան դէմ կռիւ մղելուց: Կառավարութեան հետ կռիւ սկսել «Ռուսական ժողովը» ընդունում է միայն այն դէպքում, երբ կառավարութիւնը կը գիջէ օպպօզիցիային կամ օտարազգիներին: «Ռուսական ժողովը» համակրում է իբր թէ քաղաքացիական հաւասարութեան սկզբունքներին, բայց «տաք և աշխոյժ կերպով կանգնած է հրէաների իրաւունքների ընդլայնելու դէմ»: Ռուսաց դպրոցը պէտք է «ազգային», «քրիստոնէական սկզբունքների վրա հիմնված» լինի: Ագրար հարցի նկատմամբ «ռուսական ժողովը» իր թեկնածուներից պահանջում է, որ նրանք միայն ճանաչեն «սեփականութեան անձեռնմխելիութեան» սկզբունքը: «Ազատութիւնների» մասին հրատարակած օրէնքների մէջ պէտք է որոշ և պարզ սահմանադրվի «կարելին և անկարելին, ի նկատ առնելով սոսկ ազատութիւնից խեղաթիւրութեամբ օգտվելը»:

Պլատֆորմի վերջում շեշտվում է այն հանգամանքը, որ «Ռուսական ժողովը» «մեծ յոյսեր է դնում ռուս վաճառականութեան, առևտրական և արդիւնաբերող դասակարգերի վրա, պահանջելով, որ Դումա մտնող իր ընտրեալները առաւելապէս հովանաւորեն հայրենի կապիտալիստներին, գործարանատէրերին, ֆաբրիկանտներին և արդիւնաբերողներին»:

(«Тов.»)

ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ՖԵՄԻՆԻՍՏՆԵՐԸ

Անգլիական ընկերուհիների օրինակը դրդել է ֆրանսիական կանանց ևս պայքար սկսելու կանանց պարլամենտական ընտրողական իրաւունք ստանալու համար: Մի քանի օր առաջ «Կանանց համերաշխութեան» ֆեմինիստական խմբակի մօտ 150 պատգամաւորուհիները հաւաքվեցին Համաձայնութեան հրապարակի վրա և թափորով առաջ շարժվեցին դէպի պատգամաւորական պալատը, յայտնելու իրանց պահանջները ժողովրդական ներկայացուցիչներին: Ոստիկանութիւնը այդ մասին նախազգուշութիւններ էր արդէն ձեռք առել, և պալատի մօտիկ վխտում էին ծածկագործակալները. նոյն տեղում կանգնած էին տասից աւելի ռեպորտեօրներ ևս: Առաւօտեան մօտաւորապէս ժամի 10-ին թափորը հասաւ Բուրբոնեան պալատին: Նրանց մեծ մասը բաղկացած էր բանւորուհիներից, ուսանողուհիներից, գործակատարուհիներից և այլն: Թափորի գլուխն էր անցել բժ. Մադլէն Պելլետիէ: Պատգամաւորական պալատի մուտքի առաջ դելեգատներին յայտնեցին, որ նրանց թոյլ չի տրվիլ շինութեան ներսը մտնելու:

Սկսվեցին բանակցութիւններ: Եղանակը ցուրտ էր (մի քանի աստիճան) [illegible] դելեգատները սկսեցին հետզհետէ ցրվել: Մնացին միայն 70 հոգի, որոնց և վերջ ի վերջոյ թոյլ տուեցին դահլիճը մտնելու, որտեղ այդ միջոցին պարլամենտի սոցիալիստական խմբակը նիստ ունէր: Ժողովին նախագահող Կարլէն խօսելու իրաւունք տուեց Մադլէն Պելլետիէին: Յիշեցնելով, որ Լիմօժի սոցիալիստական համագումարը յանձնարարել է կուսակցութեանը այս տարի ներկայացնել մի նախագիծ թոյլատրելու կանանց ևս մասնակցելու պարլամենտական ընտրութիւններին, Պելլետիէն խնդրել է սոցիալիստական պատգամաւորներին անել այդ բանը շուտով, որպէսզի հնարաւորութիւն չը տրուի միւս կուսակցութիւններին այդ գործի նախաձեռնութիւնը իրանց ձեռքն առնելու: Ժօրեսը հաւաստիացրել է կանանց պատգամաւորութեանը, որ սոցիալիստական կուսակցութիւնը կանի ինչ որ անհրաժեշտ է առանց յետաձգելու գործը:

«Արդարի ժամանակ է,—ասել է—իրագործելու կանանց ձայնատուութիւնը: Կղերական վտանգը, որի վրա ամենից աւելի մատնանշում էին այդ բարենորոգումի հակառակորդները, երևակայական բնաւորութիւն է կրում, ինչպէս այդ երևաց կղերականների վերջին պարտութիւնից: Եթէ որ կանայք իսկապէս որ ֆանատիկ կաթոլիկուհիներ լինէին, ինչպէս որ այդ ասում էին նրանց մասին, այն ժամանակ նրանք կարող էին ագիտացիա սկսել երկրում եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու դէմ, բայց այդ տեղի չունեցաւ»: Նրանից յետոյ խօսեցին սոցիալիստական ուրիշ պատգամաւորներ և պատուիրակուհիներ: Եւ ապա կանանց պատուիրակութիւնը հեռացաւ Բուրբոնեան պալատից, իսկ սոցիալիստական խմբակը անմիջապէս ընտրեց մի ենթամասնաժողով կանանց ակտիվ և

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԼԻՆԻ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Քանի որ հարցի բազմակողմանի քննութեամբ պիտի զբաղվի և այդ մասին իր վերջնական վճիռը կայացնի «Դաշնակցութեան» մօտակայ ընդհանուր ժողովը, ուստի, կարծում ենք, ամեն մի անհատ, որ անտարբեր չէ դէպի այդ մեծ կազմակերպութեան ապագան, պարտաւոր է իր ձայնը բարձրացնել յօգուտ այդ հարցի այս կամ այն կերպ որոշման:

Առ այժմ մենք կը զբաղվենք մի քանի հիմնական հարցերի քննութեամբ:

1) Դաշնակցութեան գործունէութիւնը պէտք է սահմանափակվի միայն Տաճկահայաստանով, թէ՞ նա պիտի հաւասարապէս գործի և Կովկասում, ինչպէս և գուցէ այն բոլոր տեղերում, ուր կայ հայութեան փոքր ի շատէ աչքի ընկնող մի հատուած ինչպէս օրինակ Պարսկաստանը, Եգիպտոսը, Ամերիկան, Բուլղարիան և այլն:

Դաշնակցութիւնը իր հիմնական 1892 թուի ծրագրով սահմանափակել է իր գործունէութիւնը միայն Տաճկահայաստանով: Թէև այդ ժամանակ էլ կար Կովկասի այժմեանից աւելի կեղեքված ու հալածված հայութիւնը, ինչպէս և Պարսկաստանի, Եգիպտոսի և այլ տեղերի, բացառութեամբ ի հարկէ Ամերիկայի ու Բուլղարիայի, ուր մեծացան հայ գաղթականութիւնները վերջին կոտորածներից յետոյ, սակայն Դաշնակցութիւնը չը մտցրեց իր ծրագրի մէջ այդպիսի ընդարձակ գործունէութիւն, քանի որ դա թէ վեր էր նրա ուժից և թէ նա իրան կոչված էր համարում լուծելու «հայկական հարցը», որը հասկացվում էր միմիայն Տաճկահայաստանում: Իսկ թէ ինչու էր այդ վերջին հանգամանքը, այդ մասին կարելի է ասել հետևեալը:

Սկսած անցեալ դարի յիսունական թուականներից, երբ հայութեան սրտում արդէն հանգել էր Ռուսաստանի օգնութեամբ Արարատեան երկրի անկախութիւնը վերականգնելու ցնորքի վերջին նշոյլը անգամ, ցնորքի, որ վառվել էր դեռ Պետրոս Մեծի օրերից սկսած և խորտակվել Ներսէս V-ի ժամանակ իբր միակ արդիւնքը տալով հիւսիսային Հայաստանի խլումը Թուրք-պարսկական լծից և ենթարկումը ռուսական տիրապետութեան, որի առաջին ծաղիկը եղաւ 1836 թուին Պոլօժենիան... ահա այդ ժամանակից սկսած շատ հայերի հայեացքը թեքվում է Արարատեան երկրից և դառնում դէպի Տաճկահայաստան: Մինչդեռ ռուսահայը, համեմատաբար աւելի ազատ լինելով ֆիզիքական տանջանքից, սկսեց համարվել հայութեան «ամենաերջանիկ» հատուածը (իսկ «քաղաքագէտների» կարծիքով՝ «անդառնալի կորածը», ի նկատի ունենալով նրա դէմ աստիճանաբար անընդհատ սաստկացող մտաւոր-բարոյական հալածանքը տիրող կառավարութեան կողմից, որին անդառնալի վճիռ էր կայացրել նրան կլանելու)... միւս կողմից Տաճկահայաստանի ամեն օր լսվող աղեկտուր հեծեծանքները, դառն ու սրտամաշ լուրերը ցնցում էին բոլոր հայերին և ստիպում կամայ-ակամայ զբաղվել նրանով և մինչև իսկ ամբողջ հայութեան ապագան տեսնել նրա բաղդից անբաժան կապված... Կար աչքի առաջ տաճկական ծանր լծից ազատված միւս փոքր ազգերի խրախուսիչ օրինակը ևս, ինչպէս և «քրիստոնեայ» Եւրոպայի վրա դրված վարդագոյն յոյսերը: Տաճկահայաստանի բարօրութեան գաղափարն սկսեց ոգևորել մեր գրական առաջնակարգ ույժերին — վիպասաններին, բանաստեղծներին, հրապարակախօսներին: Իսկ տաճիկ կառավարութեան յատկապէս հայերի վրա գործադրած անօրէն խստութիւնները օրէցօր սաստկանում էին, նրա լուծն այլևս անտանելի էր դառնում և տաճկահայի վիշտն ու տառապանքը այնքան էր կուտակվում, լճանում, որ նրան զսպել այլ ևս անկարելի էր... Դա պէտք է արտայայտվէր բուռն բողոքի ձևով, պէտք է պայթէր ուժգին դիմադրութեամբ և ահա դրա համար էլ հայութեան ոչ-անտարբեր, զգայուն սրտերը միանում են միմեանց հետ, կազմում յեղափոխական խմբակցութիւններ: 1877 թուին Բեռլինում կայացած վեհաժողովի 61-րդ յօդուածը գալիս էր առաջնորդող փարոս դառնալու տաճկահայի դատը պաշտպանող կազմակերպութիւններին: Հայկական դատի առաջին մարտնչողները եղան արմենականները ու հնչակեանները. Նրանց է պատկանում նախաձեռնութեան պատիւը, այնինչ անմիջապէս դրանից յետոյ այդ արդէն բարդված հարցի մեծ ու ծանր պարտականութիւնը վերցնում էր իր վրա Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Այդ «հայ յեղափոխական» կազմակերպութիւնը հիմնվեց 1890 թուին, համարեա Հնչակեան կուսակցութեան փլատակների վրա, գաղափարական անձնաւորութիւնների մի փոքրիկ խմբի ձեռքով: Նա ասպարէզ էր իջնում մի նշանաբանով—լուծել հայկական հարցը, որը հասկացվում էր հետևեալ կերպով. «Ըստ տրամադրութեան Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի, Տաճկահայաստանում ձեռք բերել հայ ժողովրդի համար կեանքի, գոյքի և պատուի ապահովութիւն, ընդդէմ մահմեդական հարստահարողների»: Իր այդ ծրագրով Դաշնակցութիւնը համազգային, քաղաքական կռիւ էր յայտարարում տաճիկ կառավարութեան դէմ յօգուտ թիւրքահայերի կեանքի բարօրութեան: Դա բոլորովին նոյն բնաւորութիւնն էր կրում, ինչ որ եղել էին այն ազգերի ազատագրական շարժումները, որոնք երբեմն, իբրև հայերն բաղդակից հարևաններ, տանջվում էին օսմանեան բռնակալութեան լծի տակ: Զգտումը, նպատակը և դրա համար մղված կռիւը զուտ ազգային քաղաքական էր. հպատակ հայը, իր խլված իրաւունքները ձեռք բերելու համար կռւում էր այլազգի ու այլադաւան օտարի ճնշող լծի դէմ...

Եւ ահա այդ դրօշակի շուրջն են խմբվում այն բոլոր հայերը, որոնց ամենքին էլ միատեսակ ոգևորում էր այդ սուրբ գաղափարը. չը կար ու չէր էլ կարող լինել նրանց մէջ դասակարգային խտրութիւն. ազգային դատը բարձր էր համարվում բոլոր դասակարգային շահերից, անձնական բաղդաւորութիւնից. չէ՞ որ դեռ ամենից առաջ անհրաժեշտ էր միացեալ ույժերով կռւել «արտաքին» թշնամու դէմ... Եւ Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ այդ սկզբունքին, 15 տարի շարունակ գործում էր էր միմիայն այդ ուղղութեամբ:

Մի կողմից կռւելով տաճիկ կառավարութեան դէմ արշաւանքներ ու դիմադրութեան ցոյցեր կազմակերպելով, նա միաժամանակ անընդհատ բանաւոր ու գրաւոր պրօպագանդ է արել թէ Տաճկահայաստանում և թէ այնտեղից դուրս գտնված բոլոր հայերի մէջ յօգուտ իր վարած դատի և միշտ էլ նրանց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնն ու համակրանքը վայելելու: Միւս կողմից նա այդպիսի պրօպագանդ արել է Եւրոպայում թէ իր պաշտօնական օրգանի «Դրօշակի» և թէ ֆրանսերէն հրատարակվող «Pro Armenia» թերթի միջոցով: Նրա համար տաճկահայկական դատից բացի ուրիշ ոչ մի հայկական հարց գոյութիւն չէ ունեցել, և նա այդ դատը պաշտպանել է միմիայն քաղաքական հողի վրա տաճիկ կառավարութեան դէմ, առանց միջամտելու նոյն իսկ թիւրքահայերի տնտեսական կամ կրթական գործերին:

Սակայն 1903 թուից սկսած ռուսահայի առաջ անխուսափելի կերպով դրվում է մի ընդհանուր անհրաժեշտութիւն—ինքնապաշտպանութեան կռիւը նախ ռուս կառավարութեան դէմ եկեղեցական կալուածների գրաւման առիթով և ապա հարևան թուրք տարրի դէմ, վերջինիս նախայարձակ լինելու պատճառով: Քանի որ սկզբում հայ ժողովուրդը բոլորովին անպատրաստ էր այդ կռւին, ուստի ինքնապաշտպանութեան գործի ամբողջ ծանրութիւնը ևս հրամայողաբար ընկնում էր Դաշնակցութեան վզին, որը, ինչպէս ցոյց տուեց մօտիկ անցեալը, պատւով տարաւ իր այդ ծանր խաչը...

Եւ ահա այժմ երբ վերջացած կարելի է համարել կալուածական խնդիրը և հայ-թուրքական ընդհարումներն էլ արդէն խիստ կարճ ժամանակաւոր են թւում, այդ տեսակէտից ինքնապաշտպանութեան գործը Ռուսաստանում հայերի համար ժամանակաւոր բնաւորութիւն է կրում. շատ լաւ կը լինի, եթէ իբրև առանձին գործ նա կազմակերպվի ժողովրդի ձեռքում: Այս հարցի մասին Դաշնակցութեան բռնելիք դիրքի մասին մեր բանաձևը կառաջարկենք վերջում:

Բայց բոլորովին այլ պատճառաբանութեամբ Դաշնակցութիւնը 1904 թուից հրատարակել է իր կովկասեան գործունէութեան նախագիծը, որը թէև միմիայն «քննութեան» է առաջարկվում իր բոլոր մարմինների կողմից, սակայն իրօք վերջին ժամանակներս նա աւելի մեծ տենդային փութկոտութեամբ է «գործադրվում», իբրև նոր անուանով, դաշնակցական ղեկավարների կողմից, քան թէ Դաշնակցութեան հիմնական ծրագիրը.—Թիւրքահայերի դատի պաշտպանութիւնը: Որքան էլ հրապուրիչ է կովկասեան ֆեդերացիան, կամ աշխատաւոր դասակարգի տնտեսական դրութեան բարւոքման հեռանկարը, սակայն դրանք այնպիսի ծանր խնդիրներ են, որ կարող են ճակատագրական նշանակութիւն ունենալ ինչպէս Դաշնակցութեան, այնպէս էլ նրա փայփայած հայկական դժբաղդ հարցի համար, եթէ դրանք կընդունվեն Դաշն. Ընդհանուր ժողովի կողմից և կը տարվեն վերջին ժամանակներս գործադրվող եղանակով...

Դաշնակցութիւնն աշխարհ է եկել տաճկահայկական դատը վարելու յատուկ միսիայով և քանի որ դեռ չէ կարողացել վճռել այդ խնդիրը, նա իրաւունք չունի ծանրաբեռնել իրան նոր ու նոր աւելի ծանր հարցերով: Ռուսահայերին վերաբերեալ քաղաքական խնդիրը, եթէ դա լինի նոյն իսկ ֆեդերացիայի ծրագիր, ինչպէս և աշխատաւորների սօցիալական դրութեան բարւոքման համար անհրաժեշտ դասակարգային կռիւները պէտք է թողնել, որ իրանք մասնաւորապէս ռուսահայերն էլ իբրև իրանց ներքին գործ տնօրինեն առանձին, առանձին, թէկուզ դրանց համար ուրիշ համախմբումներ կազմելով: Ո՞ւր կը տանի Դաշնակցութեան այդ նոր նախագծային գործունէութիւնը, եթէ նա այնուհետև Թիւրքիայի հետ միասին կռիւ սկսի և Ռուսաստանի դէմ*) և նոյնիսկ իր ույժի ամենամեծ մասը կազմող միւս դասակարգերի դէմ... Եւ եթէ նա այսօր տաճկահայկական դատին միացնում է և ռուսահայկական դատը, մի՞թէ պարտաւոր չէ վարել և միւս տեղերում գտնված հայերի դատերը, լինեն դրանք քաղաքական թէ տնտեսական: Չէ՞ որ ստիպված պիտի լինի կազմել նոյնպիսի նախագծեր ու ծրագիրներ և Պարսկաստանի, Եգիպտոսի, Ամերիկայի, Բուլղարիայի և այլ տեղերի հայերի համար. իսկ նրա նիւթական ու բարոյական միջոցները թոյլ կը տա՞ն այդ բոլորն անելու և եթէ նա միանգամից կռիւ յայտարարէ այդ բոլոր պետութիւնների դէմ, դրանով նա նոր թշնամիներ չը պիտի՞ վաստակէ հայկական հարցի համար. ուրեմն միանգամից հրաժարվել «բարեկամ» պետութիւններ ճարելու աշխատանքից, որի համար այնքան ճիգ ու ջանք էր թափվում: Պէտք է ասել, որ սուլթան Աբդուլ-Համիդը անկեղծ ուրախութեամբ կը շնորհաւորէր Դաշնակցութեան այդ քայլը...

Չը պէտք է մոռանալ դեռ մօտիկ անցեալը, երբ Պարսկաստանի «բարեկամութիւնն» այնպէս հեշտացնում էր Դաշնակցութեան գործը, իսկ ընդհակառակն Ռուսաստանի «թշնամութիւնը» ամեն բան խորտակում...

«Դաշնակցութիւնը հիմնվել ու 15 տարի գործել է միմիայն յօգուտ տաճկահայկական դատի, նա զուտ ազգային քաղաքական կռիւ է մղել Թիւրքիայի դէմ և ցանկալի է, որ սրանից յետոյ էլ նրա միակ ամենամեծ նպատակը դա լինէր»:

(Կը շարունակվի)

*) Չափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասենք, որ Դաշնակցութեան կովկասեան գործունէութիւնը պէտք է շարունակ այստեղ հայութեան գլխից անպակաս անի հայ-թիւրքական ընդհարումների սպառնալիքը...

պասիվ ընտրողական իրաւունք վերապահելու և հասարակական բոլոր պաշտօններ ստանձնելու համար օրինագծեր մշակելու նպատակով: («Р. В.»)

ՔԱՄԵԼԷՕՆԻ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

Շատ զարմանալի ու տարօրինակ մարդ է պ. Մենշիկովը: Մարդ որչափ շատ է կարդում նրա յօդուածները «Нов. Вр.» թերթում, այնչափ աւելի քիչ է կարողանում հասկանալ, թէ ի՛նչ է նա ուզում ասել, ի՛նչ դաւանանքի է ծառայում և ի՛նչ է ցանկանում: Վերջերս «Մշակի» մամուլի բաժին կազմողը պ. Կ. Խատիսեանի մասին ասել էր, թէ սա «տրամադրութեան մարդ է». Թող ներվի մեզ այդ համեմատութիւնը, բայց Մենշիկովը իսկ որ տրամադրութեան մարդ է. նրա հայեացքները, նրա ցանկութիւնները ուղղակի կախված են այն հանգամանքից, թէ ո՛ր ոտքի վրա է վեր կացել առաւօտը նա—աջ, թէ ձախ: Այն, ինչ որ նա ասել էր երէկ, անպատճառ հերքում է այսօր, իսկ այսօրվան հերքածի դէմ, անտարակոյս է, որ նա վաղը կատաղի կռիւ պիտի մղի: Դէհ, եկէք ու այդպիսի մարդուց բան հասկացէք:

Մէկ օր նա սաստիկ ատելութիւն է արտայայտում դէպի սահմանադրական կարգերը ու, «իսկական ռուս մարդկանց» հետ դրկախառնված, սուր սլաքներ է շաղ տալիս «ջըհուդների» այլ օտարազգիների և օտար պետութիւնների գլխին, դրանց մեղադրելով Ռուսաստանի «բոլոր դժբաղդութիւնների» համար: Իսկ միւս օր նա բոլորովին այլ երգ է երգում ու իր շանթերը ուղղում է «ջարդեր կազմակերպող» «իսկական ռուսների» կողմը: Մէկ օր նա ահագին տրեվօգ է բարձրացնում, աղաղակելով, թէ ահա եապօնացիները, անգլիացիք և զանազան ազգք և ազինք շուտով Ռուսաստանի վրա պիտի յարձակվեն, ուստի և պատրաստվելու է դրանց առաջը առնելու: Իսկ միւս օր նա հանգիստ սրտով ասում է. «ինչ կայ որ, ես անհատապէս բոլորովին չեմ վախենում, որ օտարները խաղաղութեամբ տիրեն մեր երկրին. ընդհակառակը, Ռուսաստանի միակ փրկութիւնը ես դրա մէջ եմ տեսնում»: Մէկ օր նա խրախուսում ու յորդորում է կառավարութեանը, կարելի եղածին չափ աւելի խստացնել բռնաբարիչները, որպէսզի հնարաւոր լինի «անպիտան բունտովշչիկներին» արմատից բնաջինջ անել, իսկ միւս օրը նա հեգնութեամբ ասում է բռնաբարիչների կողմնակիցներին, որ նրանք որչափ էլ կաշուից դուրս գան, անհնարին է խռովութիւնների և ապստամբութեան առաջը առնել, և որ «բունտերը» ոչ միայն վերջացած չեն, այլ և նրանք դեռ նոր պիտի տեղի ունենան, և շատ աւելի մեծ չափերով...

Անհաւատալի՞ է թւում ձեզ այս բոլորը, անհաւատալի է թւում, որ այդպէս խօսողը պ. Մենշիկովն է, որ այդպիսի մտքեր ու կարծիքներ «Нов. Вр.» թերթումն են լոյս տեսնում. ուրեմն կարդացէք պ. Մենշիկովի հետեւեալ տողերը, որ մենք բերում ենք այստեղ թարգմանաբար:

«Իմ կարծիքով, աւելի լաւ է, որ ներկայ դրութիւնը աւելի վատ լինի, միայն թէ տարբեր լինի: Պատերազմները, ապստամբութիւնները և, բացի դրանցից, քաղաքակրթութեան, թարմացնող գաղափարների, նոր գիւտերի, կեանքի նոր պայմանների փայլուն փոթորիկը որչափ էլ նուաճեն մեզ, այնուամենայնիւ այդ բոլորը շատ զուարճալի են և մարդու շնչաւութիւնն են կանգնեցնում: Ծուլութիւնն ու ապիկարութիւնն է, որ խղճալի կերպով շշընչում են. «Թող այնպէս լինի, ինչպէս որ հին ժամանակներումն էր»: Ի՞նչպէս չէ, մեծապատիւ պարոններ, դուք շատ կուզենայիք, որ այդպէս լինէր, բայց ո՛նց չէ:

«Եթէ ծոյլ ուղեղները մեզանում մտածում են, թէ, փառք Քեզ Աստուած, պատերազմը անցաւ, անցնում է և յեղափոխութիւնը, և ամեն ինչ դարձեալ կը լինի այնպէս, ինչպէս որ հնումն էր, նրանք շատ զուարճալի կերպով սխալվում են: Ոչինչ դեռ չը անցել, այլ ամեն ինչ դեռ նոր է լուրջ կերպով սկսվում: Պատերազմն էլ, յեղափոխութիւնն էլ միայն նախերգանք էին հասունացող նոր աւելի մեծ պատերազմների ու աւելի մեծ բունտերի, և այս մարգարէութիւնը բոլորովին կարիք չունի որևէ բարձրից եկած յայտնութեան: Յիրաւի, եթէ մենք չը կարողացանք խուսափել ամօթալի պատերազմից ու ոչ էլ բունտից, երբ ամբողջ աշխարհը ռուսաց իշխանութիւնը ամենազօրաւորն էր համարում, ուրեմն ինչպէս կարող ենք մենք հիմա խուսափել արտաքին յարձակումից ու ապստամբութիւնից, երբ արդէն ափաշքարա է դառել մեր իշխանութեան թուլութիւնը, որը երբեմն ուղղակի ամենաողորմելի աստիճանին է հասնում: Միթէ այս դուրեկան անակնկալը Ռուսաստանի թշնամիների համար բոլորովին առանց որևէ հետևանքի կանցնի:

«Ես անհատապէս բոլորովին չեմ վախենում օտարների խաղաղ նուաճումից: Ընդհակառակը, ես հակված եմ Ռուսաստանի փրկութիւնը դրա մէջ տեսնել»:

Իսկ ներքին յեղափոխական շարժումների մասին, քամելէօն Մենշիկովը հետեւեալ ձևով է արտայայտվում:

«Փոթորիկներ տեղի կունենան: Հէնց էն է, ուզում ես ասել. «մենք կը վիճենք»: Եւ յիրաւի, ինչու չը վիճել փոթորկի հետ»:

Միանգամայն վստահ ու հաւատացած ենք, որ պ. Մենշիկովը չի ուզենայ փոթորկի հետ վիճել. քամի խրկողներին այդ չափազանց սազ է գալիս...

Ո

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Շիրվանզադէի «Պատւի համար» դրամա 4 արարուածով. «Ֆրակի շնորհիւ» վօդեվիլ 1 արարուածով, թարգմ. Աւետեանի

I

Հինգշաբթի, դեկտեմբերի 21-ին, Հայ Դրամատիկական խումբը Թիֆլիսի Արտիստական թատրոնում ներկայացրեց Շիրվանզադէի «Պատւի համար» դրաման:

Մենք այդ պիէսի մասին խօսել ենք անցեալում: Դերակատարների մէկ մասը բաղկացած էր հներից, միւսները նոր էին:

Գլխաւոր հերոսուհու, Մարգարիտի դերը, կատարում էր տիկին Մայսուրեան, որը առաջ էլ հանդէս էր եկել այդ դերում: Տիկին Մայսուրեան աւելի ևս կատարելագործել է դերը. մտցրել է հոգեբանական խորութիւն, ամբողջացրել է տիպը, օժտել նրան կենսական և դրամատիկական ուժեղ գծերով և դարձրել Մարգարիտի դերը իր լաւագոյն դերերից մէկը: Մանաւանդ տպաւորիչ էր տիկնոջ խաղը վերջին գործողութեան մէջ: Նրա բառերը և շեշտերը մտածված էին արդիւնք հոգեբանական ուսումնասիրութեան: Տիկին Մայսուրեան արժանացաւ բուռն ծափահարութիւնների:

Տիկին Մելիքեան Ռօզալիայի դերում լաւ էր, բայց չափազանց միօրինակ: Թէև Ռօզալիան բարդ անհատականութիւն չէ, թեթև մի օրիորդ է, այնուամենայնիւ պիէսի մէջ դուրս բերված երեւոյթները որոշ աստիճան ցուցում են նրան:

Տիկին Վարդուհի բաւարար կերպով ներկայացրեց խղճուկ, բարեհոգի և սգաւոր մօր դերը:

Աբելեան Ելիզբարեանի դերում բնական էր և տիպիկական: Երկրորդ և վերջին գործողութիւնների մէջ Աբելեան ցոյց տուեց խոր հոգեբանական ըմբռնում, դրամատիկական յուզումներ և զգացմունքների տաքերական արտայայտութիւն:

Յարութիւնեան հարազատութեամբ ներկայացրեց Սաղաթէլի դերը: Նրա հանդէս բերած Սաղաթէլը հասարակութեան մէջ ապրող և նրա հովանաւորութիւնը վայելող մի սրիկայ է, խորամանկ, շողոքորթող, համակերպվող, բայց միևնոյն ժամանակ անսիրտ և անգութ մի արարած, որ ոչ մի բարոյական արգելքի առաջ կանգ չէ առնում: Սաղաթէլը Յարութիւնեանի աջող դերերից մէկն է:

Մանուէլեան կատարում էր ինժեներ Բագրատի դերը: Սա առաջին անգամն է, որ Մանուէլեան հանդէս է գալիս կենցաղավարական մի խոշոր դերում: Եւ փորձը պիտի համարել նպաստաւոր: Մանուէլեան հարազատ էր իւրաքանչիւր տեսարանում, մտցրել էր դերի մէջ կենսական առատ գծեր, արտասանութեան մէջ մտցրել էր բնական ելևէջներ. առանձին տեսարաններում նա շատ բնորոշ է, բայց այնուամենայնիւ նա չը գործեց այն ուժեղ տպաւորութիւնը, որ պէտք է թողնէր, որովհետև տիպը բոլորովին չէր ամբողջացրված իբրև միաձոյլ և օրգանական մի կազմութիւն: Այն խելացի և ուշադիր վերաբերմունքը, որ ցոյց է տալիս դերասանը դէպի իր խաղացած տիպերը, գրաւական են, որ նա շատ հեշտ կարող է հաղթել եղած թերութիւնները:

Զարիֆեան կատարեց Օթարեանի դերը խելացի և տիպիկական կերպով: Նա բնական և ուժեղ էր վերջին գործողութեան մէջ:

Արագսեան լաւ կատարած կը լինէր Սուրէնի դերը, եթէ աւելի լաւ սերտած լինէր նրան: Նա տուեց տիպիկական գծեր, բայց բառերի պակասութեան և կակազելու պատճառով թուլացնում էր իր տպաւորութիւնը:

Աւետեան բնորոշ կերպով ներկայացրեց սպասաւոր Վարդանին: Այդտեղ միացված էր դերակատարութիւնը որոշ գաւառի (այն է Շամախու) տիպիկական արտասանութեան հետ:

Թաշճեան իր փոքրիկ դերում բնորոշ էր և բնական:

Անսամբլը առհասարակ շատ բաւարար էր և բեմը գործում էր կեանքի բնական պատկերի բնաւորութիւն:

Դրամայից յետոյ խաղացվեց «Ֆրակի շնորհիւ» վօդեվիլը, որի մէջ Աւետեան և տիկին Նոնիկեան աշխոյժ և կենդանի կերպով ներկայացրին Պարիզի կեանքից վերցրած մի ֆարս, յարուցանելով հետաքրքրութիւն, ծիծաղ:

Թատրոնը լիքն էր:

Ներկայացման արդիւնքը նշանակված էր Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան օգտին:

Սիրող

ՄԵՐ ԱՅԺՄԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ

Ո՞վ չը գիտէ, թէ ինչ բան է դատարանը և թէ ինչի համար է նա ստեղծված: Հարցրէք այդ մասին ամենաստոր շինականին, ամենայետամնաց վայրենի ցեղի անդամին, և նրանք կասեն, որ դատարանը հասարակական այն ամենակարևոր ու անհրաժեշտ հաստատութիւնն է, որը ամենահին ժամանակներից ի վեր հիմնված է հասարակութեան անդամների մէջ ծագած թիւրիմացութիւնները, վէճերն ու զանազան տեսակ տարաձայնութիւնները կատարեալ անաչառութեամբ և, առանց վիճող կողմերից մէկի կամ միւսի կողմը բռնելու, քննելու և այս կամ այն որոշումը տալու համար: Նոյն իսկ փոքրիկ մանուկներն էլ են զգում դատարանի կարևորութիւնը, երբ նրանք ամեն անգամ, միմեանց մէջ վէճի կամ կռւի բռնվելիս, վազում են իրանց մեծերի մօտ և նրանցից արդարադատութիւն խնդրում:

Եւ որպէսզի դատարանը կամ դատաւորները իրանց բարոյական բարձրութեան վրա լինեն կանգնած, որպէսզի նրանք կարողանան վստահութիւն ներշնչել իրանց դիմողներին, նրանք պէտք է լինեն իսկապէս արդարադատ, իսկապէս անաչառ և միանգամայն անկողմնապահ ու անկաշառ: Այլապէս նրանք բոլորովին կորցնում են իրանց նշանակութիւնը և նրանց կատարած դատավարութիւնն էլ դառնում է մի խեղկատակ կօմեդիա: Իսկ որպէսզի այդ այդպէս լինի, որպէսզի դատարանն ու դատաւորները ոչ թէ կօմեդիաներ խաղան, ոչ թէ մի զուտ դատաստանական ձևականութիւն կատարեն, այլ իսկական արդար դատաստան անեն, պէտք է որ դատաւորները մազաչափ անգամ շահագրգռված չը լինեն այն խնդիրների ու գործերի մէջ, որ իրանք պիտի քննեն ու որոշումներ կամ վճիռներ կայացնեն: Եւ յիրաւի, մի՞թէ կարելի է այս կամ այն գործի մէջ շահագրգռված մարդուն գնալ և ասել, թէ եկ, այս գործը անաչառութեամբ քննիր և արդար վճիռ տուր: Մարդիկ, որչափ էլ մեծ բարոյականութեան տէր լինեն, այնուամենայնիւ, երբ մի որևէ խնդրի մէջ իրանք շահագրգռված են, անկարող կը լինեն իրանց անաչառութիւնը պահպանել և արդարադատ հանդիսանալ:

Երբեք չէ կարելի, օրինակի համար, կալուածատէր ազնուականի ու նրա կիսահպատակ գիւղացու միջև ծագած վէճը յանձնել հէնց նոյն, կամ թէկուզ դրացի կալուածատիրոջը քննելու և արդար որոշում կայացնելու համար: Նոյնպէս չէ կարելի, ի հարկէ, այդ վէճը և գիւղացիների քննութեանը յանձնել:

Չէ կարելի նոյնպէս գործարանատէրերի և բանւորների միջև ծագած տարաձայնութիւններն ու վէճերը ոչ միմիայն գործարանատէրերի և ոչ էլ միմիայն բանւորների քննութեանը յանձնել, եթէ ցանկալի չէ, ի հարկէ, որ խնդիրը միակողմանի քննվի և վճիռը կողմերից մէկն ու մէկը անարդար կերպով զրկված լինի:

Ինչպէս ասացինք, դատաւորները պէտք է որ անպայման չեզոք անձնաւորութիւններ լինեն, նրանք մազաչափ անգամ շահագրգռված չը պիտի լինեն իրանց քննութեանը առաջարկած խնդրի մէջ, որպէսզի ընդունակ լինեն ամենայն անաչառութեամբ լսել վիճող երկու կողմերն էլ, լսել նրանց ներկայացրած բոլոր վկաներին, որոնց ցուցմունքները կարող են կատարեալ լոյս սփռել քննվող գործի վրայ, և ըստ այժմ իրանց արդարադատ որոշումը կայացնել:

Այդ է իսկական դատարանի ու դատաւորների իսկական կոչումը, այդ իմաստով ու այդ մտքով են նրանք հաստատված ամենահին ժամանակներից ի վեր, և այդպէս են այսօր էլ նրանք հասկացվում բոլոր քաղաքակիրթ երկրներում, ինչպէս և հասկացվում էին Ռուսաստանում:

Սակայն միթէ կարելի է նոյնը ասել և այսօր մեր դատարանների մասին, մանաւանդ այն դատարանների, որոնք, այսպէս կոչված, «քաղաքական յանցաւորների» գործերն են քննում և օրական մի քանի հազար մարդ այս ու այն պատժին ենթարկում:

Արիւնքամ եղած յեղափոխական ժողովուրդը օրհասական կռիւ է մղում իր դարևոր, ամեն կարգի դահիճների՝ բիւրոկրատիայի ու սրա տրբանեակ հասարակական բարձր խաւերի դէմ, իսկ բիւրոկրատիան, որ կռւող կողմերից ամենամեծն ու ամենաուժեղն է, հէնց ինքն է դատաւոր հանդիսանում իր և իր հակառակորդ բանակի միջև, և այդ հանգամանքի շնորհիւ, բոլորովին զարմանալի չէ, որ դատարանները կորցրել են իրանց իսկական նշանակութիւնը և դառել են մի կատարեալ ձևականութիւն, մի զուարճալի կատակերգութիւն: Եւ յիրաւի ինչպէս կարող են այդ դատարաններն ու դատաւորները, որոնք իրանք էլ են սաստիկ շահագրգռված յեղափոխականների պարտութիւնով, անաչառ և արդարադատ լինել: Միթէ մի մեծ թիւրիմացութիւն չէ՞ դրանց դատարան ու դատաւորներ անունը տալն անգամ: Երբ կռւող երկու կողմերից մէկը յաջողում է միւսին իր ճանկը գցել և տեղն ու տեղը խեղդամահ անել, երբեք չեն ասում, թէ նա դատաստան կատարեց, այլ՝ պատժեց, վրէժ առաւ: Այդ դէպքում պատժողը ոչ թէ իբրև արդար դատաւոր է նկատվում, այլ միմիայն իբրև դահիճ: Եւ այժմեան մեր դատաւորները, կամայ թէ ակամայ հէնց այդպիսի դահիճների դեր են կատարում, բայց և միևնոյն ժամանակ նրանք չեն կարողանում դատաստանական ձևականութիւնից հրաժարվել և այդ պատճառով էլ կօմիքական դրութեան մէջ են ընկնում:

Այսպէս, օրինակ, չը նայած որ քննվելիք գործի վերաբերեալ բիւրոկրատ դատաւորները կանխաւ են արդէն իրանց որոշումը կայացրել և «վտանգաւոր քաղաքական յանցաւորի» համար «պէտք եղած» պատիժը տնօրինել, բայց և այնպէս նրանք ամենայն լրջութեամբ դատաւորական շղթան վիզներից կախած դատաստանական դահլիճն են դուրս գալիս, բազմում են բազկաթոռների վրա և ամենայն լրջութեամբ «գործի քննութիւնն» են սկսում: Հարց ու փորձի են ենթարկում «մեղադրվողներին», իրանց ցանկացած վկաներին, թոյլ են տալիս դատախազին ու փաստաբաններին թեր և դէմ ճառեր արտասանելու, իրանց պերճախօսութիւնը հրապարակ դնելու: Մինչդեռ, ինչպէս ասացինք, այդ վճիռը արդէն դատավարութիւնից առաջ, կանխաւ է արձակված եղել, իսկ այդ quasi դատավարութիւնը անվում է միմիայն տեսքի համար, դատաստանական կօմեդիա խաղալու համար:

Այդ բանը, ի հարկէ, վաղուց արդէն շատ լաւ գիտեն և դատի ենթարկված «քաղաքական յանցաւորները», բայց նրանք յաճախ տանում են այդ կօմեդիան լոկ նրա համար միայն, որ կարողանան օգտվել դատարանի դահլիճից իբրև ագիտացիայի մի ամբիոնից, որտեղից կարելի է կամ ներկայ հասարակութեան և կամ մամուլի միջոցով իրանց մերկացումներն ու հայեացքները հրապարակ հանել: Այդպիսի մի դեր կատարեց, ինչպէս արդէն յայտնի է, «Բանւորական պատգամաւորների միութեան» դատավարութիւնը, որի ժամանակ հրապարակ հանվեց, ի միջի այլ մերկացումների, և նախկին ոստիկանական դեպարտամենտի դիրեկտոր Լօպուխինի հռչակաւոր նամակը, որ ցնցող տպաւորութիւն թողեց ու ահագին աղմուկ բարձրացրեց թէ Ռուսաստանում և թէ Եւրոպայում:

«Բանւորական պատգամաւորների» դատավճիռն էլ դատավարական կօմեդիայից առաջ էր կայացված, բայց «պատգամաւորները», այդ բանը գիտենալով հանդերձ, այնուամենայնիւ, իրանց ագիտացիական նպատակների պատճառով, չը հրաժարվեցին դատարանի առաջ դուրս գալու: Բայց պատահում են և այնպիսի «յանցաւորներ», որոնք ուղղակի զզւանք ու նողկանք են զգում դէպի այդ դատաստանական կօմեդիաները, ուստի նրանք կամ բոլորովին հրաժարվում են դատարանի առաջ դուրս գալուց, կամ թէ երբ դուրս են գալիս, բոլորովին հրաժարվում են որ և է պատասխան տալուց:

Այդպիսի դէպքերից մէկը վերջերս տեղի է ունեցել Պետերբուրգում: Մեղադրվող «յանցաւորը» դիմել է դատաստանական պալատին խնդրելով, որ իրան յայտնեն իր մասին արդէն կանխաւ կայացված վճիռը և ազատեն իրան աւելորդ դատաստանական կօմեդիայից:

Պատահում են և այսպիսի կուրիօզներ. փաստաբանը իր պաշտպանողական ճառի մէջ խնդրում է «արդարադատ» դատաւորներին, ի նկատի առնելով այս կամ այն հանգամանքները, խիստ չը վերաբերվել իր կլիենտ «յանցաւորին» և թեթև պատժի ենթարկել նրան: Այդ ժամանակ դատաւորներից մէկը թեքվում է դէպի միւսը և նրա ականջին փսփսում:

—Այս ինչ է ասում այդ յիմարը, մենք մեղադրվողին բոլորովին արդարացրել ենք արդէն, իսկ սա խնդրում է, որ թեթև պատժի ենթարկենք նրան:

Խ.—Ազատ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բայց օրէնսդրութիւնը հասարակութեան վրա ոչ միայն անուղղակի կերպով է ազդում, այլև մասնակի կերպով. ոչ թէ մի հատիկ օրէնքի միջոցով, այլ մի ամբողջ շարք—անթիւ շարք—օրէնքների միջոցով: Օրէնքներից իւրաքանչիւրը հասարակական կեանքի մի անկիւնին է միայն ծառայում: Իսկ հասարակութիւնը այնուամենայնիւ մի ամբողջական օրգանիզմ է: Օրէնսդրութիւնն էլ պէտք է ուրեմն մի ամբողջութիւն կազմի, որպէսզի իրական դառնայ. առանձին օրէնքները պէտք է միմեանց մէջ համաձայնութեան մէջ լինեն, նրանք չը պէտք է միմեանց հակասեն:

Օրէնսդրութեան մէջ սերտ համերաշխութիւն մտցնելն ու պահպանելը չափազանց կարևոր խնդիր է: Նա իրաւաբանական գիտութիւնների շրջանի մէջ է մտնում և, այդ տեսակէտով, յիրաւի իրաւաբանների մասնակցութիւնը օրէնքներ կազմելու գործի մէջ անհրաժեշտ է համարվում: Եւ որչափ բարեխիղճ լինի կառավարութիւնը ու բարեխղճաբար վերաբերվեն տիրող դասակարգերը օրէնսդրական գործին, որչափ նրանց քաղաքականութիւնը սկզբունքային հողի վրա դրված լինի, այնչափ էլ հեշտ կը լինի օրէնսդրութեան մէջ սերտ համերաշխութիւն պահպանելը: Ընդհակառակը, որչափ օրէնսդրական օրգանները աւելի են ղեկավարվում իրանց անմիջական շահերով և «ուժեղների» ցանկութիւններով, որչափ աւելի թեթևամտութեամբ են վերաբերվում իրանց գործին, այնչափ էլ մեծ խառնիխնթորութիւն է ստացվում օրէնքների մէջ, այնչափ էլ նրանք քիչ են համապատասխանում իրականութեանը, որովհետև այդ պարագայում ստացվում են պատահական ու բացառիկ օրէնքներ, և վերջապէս, այնչափ էլ նշանակութիւնից զուրկ է դառնում դատարանը: Աւստրիական այն օրէնքները, որոնցով որոշվում են ոչ մի կրօն չը դաւանող մարդկանց դրութիւնը, այդպիսի կիսախղճուկ, կիսավախկոտ օրէնսդրութեան մի նմուշ են ներկայացնում իրանցից, այսինքն այնպիսի մի օրէնսդրութիւն, որը մի զոյգ իբր թէ հիմնական, բայց շատ թերի գործադրվող դրութիւններով է ղեկավարվում: Այդ օրէնսդրութեան մէջ այնչափ պակասաւոր կողմեր, այնչափ հակասութիւններ կան, որ յետադիմական կառավարութիւններին միշտ աջողվում է այստեղ բաւականաչափ առիթներ գտնել օրէնսդրութիւնը իր իսկական նշանակութիւնից զրկելու համար: Գերմանիան էլ «կուլտուր-կամպֆի» ժամանակներից ի վեր բաւականաչափ այդ կարգի բացառիկ, պատահական օրէնքներ է լոյս աշխարհ հանել ու խառնիխնթորութիւն մտցրել դատավարութեան մէջ:

Մինչև իսկ հէնց այդ տեսակէտից անպայման անհրաժեշտ է համարվում, որ օրէնքը շատ խնամքով պատրաստվի ու մանրամասն մշակված լինի: Կայ և մի հանգամանք, որը, գուցէ, և ամենից կարևորն է: Ներկայ հասարակութեան մէջ, ուր զանազան հասարակական խաւերի շահերը չափազանց տարբեր և ուղղակի միմեանց հակասում են, օրէնքներից շատ քչերը միայն կարող են չը խանգարել մշտապէս, կամ գոնէ, որոշ պայմանների մէջ, ժամանակաւորապէս,—անհատական կամ դասակարգային որոշ շահերին, թէև ամեն մի օրէնք դարձեալ որոշ շահերի է ծառայում: Այդ պատճառով էլ ամեն մի մարդ, որ օրէնքի օգնութեանը դիմելու կարիք է զգում, միշտ աշխատում է կարելիին չափ իր սեփական շահերի համաձայն բացատրել նրան: Մինչև իսկ մի որոշ մարդկանց՝ իրաւաբանների՝ դասակարգ է կազմվել, որոնց գործը նրա մէջ է կայանում, որ օրէնքի մէջ ամենանպաստաւոր բացատրութիւններ գտնեն իրանց կլիենտների օգտին: Իբրև թէօրետիկ, իրաւաբանը միշտ ձգտում է, որ օրէնսդրութիւնը իրանից մի ամբողջութիւն կազմի, իսկ իբրև պրակտիկանտ, նա ստիպված է օգտվել օրէնքի բոլոր թերութիւններից, հակասութիւններից ու անորոշութիւններից, որոնք կարող են շատ նպաստաւոր լինել իրանց պաշտպանած գործի համար: Այդ պատճառով էլ վերին աստիճանի անհրաժեշտ է, որ ամեն մի օրէնք կարելի եղածին չափ պարզ ու որոշ խմբագրված լինի, որպէսզի հնարաւորութիւն չը լինի նրան այլ բացատրութիւն տալ, քան այն, ինչ մտքով ու իմաստով որ նա խմբագրված է եղել: Սակայն շատ էլ հեշտ չէ այն ժամանակ այդպիսի որոշ խմբագրութեան ձև գտնելը: Մինչև իսկ մի որոշ օրէնքի կողմնակիցներն էլ շատ անգամ միմեանցից բոլորովին տարբեր հայեացքներ են արտայայտում այն մասին, թէ ո՛ր խմբագրական ձևն է աւելի համապատասխանում այս կամ այն օրէնքի նպատակին: Այդ կը նշանակէ՝ դատարկ վիճաբանութեանը վերջ դնելու համար դատարկ վիճաբանութեան մէջ մտնել:

Բայց եթէ այս կամ այն օրէնքի կողմնակիցները, ցանկանալով նրան գործադրութեան մէջ տեսնել, կատարելապէս հիմք ունենին պնդելու, որ այդ օրէնքը կարելի եղածին չափ պարզ ու նպատակայարմար կերպով ձևակերպված լինի, նոյնպէս էլ այդ օրէնքի հակառակորդները կատարելապէս հիմք ունեն, եթէ չեն կարող այդ օրէնքի հրապարակութիւնը արգելել, գոնէ աշխատել, որ նրա ձևակերպութիւնը, հնարաւոր եղածին չափ, թուլացնի նրա ունենալիք ազդեցութիւնը:

Օրէնքները կեանքի մէջ անցկացնող իշխանութիւնների կամայականութիւնն էլ նոյնչափ իր գործունէութեան համար ազատ ասպարէզ է գտնում, որչափ որ օրէնքի խմբագրութիւնը աւելի մութն է:

Շահերի միմեանցից տարբեր լինելը մի ուրիշ տեսակէտից էլ անհրաժեշտ է դարձնում, որ օրէնքի խմբագրութիւնը շատ խնամքով կատարված լինի: Եթէ ամեն մի օրէնք համապատասխանում է որոշ շահերի, նա, մեծ մասամբ, համապատասխանում է, ոչ թէ մի հատիկ շահի, այլ ընդհանրապէս շատ, միմեանցից տարբեր, շահերի: Շատ հազիւ կը պատահի, որ ռամկավարական կառավարութեան մէջ ժողովրդի մեծամասնութեան կողմից օրէնքով այնպիսի որոշում ընդունվի, որ սա միմիայն մի դասակարգի, կամ ժողովրդի միայն մի խաւի շահերին ծառայի: Նոյնիսկ այնպիսի մի երկրում, ուր մի դասակարգը ժողովրդի մեծամասնութիւնը կազմէր, հէնց այդ դասակարգի մէջ էլ միմեանցից տարբեր համախմբումներ կը կազմվէին, իրանց՝ միմեանցից բոլորովին տարբեր շահերով: Եւ վերջապէս հէնց այդ միևնոյն համախմբումների շահերի մէջ էլ, կամ թէ միևնոյն կուսակցութեան մէջ էլ կարող էին զանազան կարծիքներ ծագել, որոշ շահերին գոհացում տալու եղանակների մասին:

Կարճ ասելով, ամեն մի օրէնքի հիմքը մեծ մասամբ տարբեր շահերի, և կամ գոնէ տարբեր հայեացքների կօմպրոմիս է կազմում: Ամեն մի կօմպրոմիս մէջտեղից վերացնելը կը նշանակէր՝ անհնարին դարձնել որևէ օրէնսդրութիւն: Այս ոչ միայն պարլամենտարական օրէնսդրութեանն է վերաբերվում, այլ և ուղղակի ժողովրդային օրէնսդրութեանը, որին ապացոյց կարող է ծառայել Շվէյցարիայի օրինակը: Ռեֆերենդումով կամ նախաձեռնութեան միջոցով ստեղծված բոլոր օրէնքների մէջ միշտ մի քանի դասակարգեր և մի քանի կուսակցութիւններ են մասնակցում:

Եւ հէնց այն պատճառով, որ ամեն մի օրէնք իրանից կօմպրոմիս է ներկայացնում, հէնց դրա համար էլ բոլոր՝ այդ օրէնքով շահագրգռված դասակարգերը, կուսակցութիւններն ու խմբակցութիւնները պարտաւոր են ուշադրութեամբ հետևելու, որ օրէնքի ձևակերպումը իրանց մասնաւոր շահերի ու հայեացքների արտայայտութիւնը լինի:

Այսպէս ուրեմն, օրէնք կազմելը իրանից մի վերին աստիճանի կարևոր գործ է ներկայացնում, որը պահանջում է թէ մասնաւոր գիտութիւն և թէ չափազանց մեծ խնամք: Ի զուր չէ, ուրեմն, որ պարլամենտներում այնպիսի կատաղի կռիւ են մղում օրէնքների խմբագրութեան ձևի համար, և ի զուր չէ, որ պարլամենտական փորձառութիւնը ամեն տեղ ձգտում է կարելի եղածին չափ շատ բացատրութիւններ մտցնել, որպէս զի օրէնքները շտապով ու անկարգ կերպով թխված չը լինեն: Մինչև իսկ մի որևէ կարևոր օրէնքի նախագծի փոքր ի շատէ բաւարար կերպով մշակվելը, որ պիտի յետոյ պարլամենտի քննութեանը ենթարկվի, իրանից ահագին դժուարութիւններ է ներկայացնում:

Բայց մեծ մասամբ, օրէնքներ կազմելու նախաձեռնութիւնը, այսպէս կոչված «դրական» աշխատանքը, պէտք է պարլամենտական մեծամասնութեան, որ նոյնն է ասել՝ կառավարութեան կողմից լինի, միմիայն սա կարող է ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ իր նախագծերը նախագիծ էլ չեն մնայ: Բացի դրանից, նրա տրամադրութեան տակ են գտնվում բոլոր անհրաժեշտ իրաւաբանական և այլ մասնագիտական օժանդակ ոյժերը, անհրաժեշտ ստատիստիկա և այլ նիւթերը:

(Կը շարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 21 դեկտեմբերի

Ամենայն սիրով ուշադրութեան առնելով իմ «Արտաւազդ Բ.» ֆէերիայի մասին արած պ. Սիրողի այն նկատումները, որոնք զետեղված էին «Մշակի» № 278-ում, կարևոր եմ համարում յայտնել հետևեալը.

«Արտաւազդ» ֆէերիան բաղկացած է ոչ թէ երեք արարուածներից այլ՝ չորս պատկերներից: Չորրորդ պատկերը, որը միանգամայն լրացնում է Արտաւազդի տիպը և բնաւորութիւնը, ինչ-ինչ պատճառներով այս անգամ անհնար եղաւ ներկայացնել: Իսկ թէ ինչու յայտարարութիւնների մէջ պատկեր բառի տեղ արարուած էին գրել, այդ թիւրիմացութեան պատասխանատուն ես չեմ, քանի որ իմ տպագրված «Արտաւազդ» գրքի կազմի վրա շատ պարզ ու որոշ ասված է. «պատմական ֆէերիա չորս պատկերով»: Թատրոնական յայտարարութիւն տուողներն անշուշտ պիտի իմանային արարուածի ու պատկերի մէջ եղած ահագին տարբերութիւնը և պիտի չը շփոթէին այդ երկու բառերը:

«Արտաւազդը» դրամա չէ: Հետևապէս նրա հանդոյցի, լուծման, արարուածների և դրամայի վերաբերեալ այլ պայմանների մասին խօսք չէ կարող լինել: Ինչպէս պարզ գրել եմ գրքի ճակատին. «Արտաւազդը» պատկերներից բաղկացած պատմական ֆէերիա է: Պատկերներից իւրաքանչիւրը թէպէտ ունի միւսների հետ ներքին կապ, սակայն մի առանձին ամբողջութիւն է կազմում և կարող է մինչև անգամ առանձին ներկայացվել: Այդ պատճառով էլ առաջին պատկերի մէջ Արտաւազդի և Դիմաքսեանի մէջ ծագած գժտութիւնը առաջ է բերված, իբրև լուսաբանութիւն և ոչ մի զարգացում չէ ստանում պիէսի շարունակութեան մէջ:

Ինչ վերաբերում է դերասանների իրանց դերերը լաւ չը սերտելու, բեմական արդ ու զարդի պակասութիւններին և «Արտաւազդի» մշակման, ես միանգամայն համաձայն եմ պ. Սիրողի հետ: Աշխարհումս կա՞յ արդեօք լիակատար կատարելութիւն:

Յարութիւն Թումանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ջրօրհնէքի տօնին չքաւորներին բաժանելու համար ստացանք եղբ. Միլահտարեաններից ի յիշատակ իրանց հանգուցեալ մօր, քսան (20) րուբլի:

—

Դեկտեմբերի 13-ին, Պետերբուրգում կայացել է վրաց եկեղեցու աւտոկէֆալութեան հարցով զբաղվող մասնաժողովի վերջին նիստը: Նախկին նիստից հեռացել էր վրաց կուսակցութեան ներկայացուցիչ պրոֆէսոր Մառը, և վերջին նիստին չեն գնացել վրաց եկեղեցու ներկայացուցիչներ՝ Լէօնիդը և Կիրիօն եպիսկոպոսները: Վերջնական նիստը կայացել է առանց վերջինների մասնակցութեան. ինչպէս հաղորդում են «Голосъ Кавказа» թերթին, մասնաժողովը հակառակ է խօսել աւտոկէֆալութեան դէմ:

—

Թիֆլիսում հաստատվում են իրար ետևից 3 նոր ժողովարաններ՝ «ռուսական ժողովարան», «զինուորական ժողովարան» և «մահմեդական ժողովարան»: Բոլոր երեք ժողովարանները կը բացվեն ամենամօտիկ ապագայում:

—

Թիֆլիսի իգական 2-րդ գիմնազիայի պատգամաւորական ժողովը դեկտեմբերի 19-ին յանձնարարել է ծնողական ժողովի խորհրդին միջնորդութեան մէջ մտնել գիմնազիայի մանկավարժական խորհրդի հետ, որ սա թոյլատրէ կազմել երեկոյեան սերտողութեան դասընթացքներ յետամնաց աշակերտուհիների համար: Ընդամէն պատգամաւորական ժողովը խնդրում է մանկավարժական խորհրդին—հաղորդել ժողովին իր եզրակացութիւնը ինչպէս այդ հարցի, այնպէս և ծնողական ժողովի խորհրդի ներկայացուցիչների՝ մանկավարժական խորհրդի առաջ յարուցած միացած հարցերի մասին՝ պատգամաւորների ընդհանուր ժողովներին զեկուցելու համար: Նոյն ժողովը որոշել է թոյլատրել ծնողական ժողովի խորհրդի նախագահին 5—10 րուբլի յատկացնել ժողովի գումարներից—կենտրոնական ժողովի ծախքերի համար: Ծնողական ժողովների կենտրոնական խորհրդին տուած հրահանգները ընդունվում են լիովին: Սրա հետ միասին ցանկութիւն է յայտնվել, որպէս զի կանոնադրութիւնը լրացնվի կրկին մի կէտով, այն մտքով, որ մանկավարժական խորհրդին մասնակցեն երկուական ներկայացուցիչներ—բոլոր կրթական հաստատութիւններից, մէկական ներկայացուցիչ—իւրաքանչիւր մանկավարժական խորհրդից և իւրաքանչիւր ծնողական ժողովից—վճռական ձայնի իրաւունքով: Ծնողական ժողովի խորհրդի հետևեալ նիստը նշանակված է 1907 թուի յունվարի 9-ին:

—

Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է երդուեալ-հաւատարմատար Սամսոն Ստ. Յարութիւնեանին հրատարակել Թիֆլիսում, իր խմբագրութեամբ, հայերէն լեզուով մի թերթ «Ժողովուրդ» անունով: Թերթը լոյս է տեսնելու շաբաթական երկու անգամ:

—

Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Ա. Տ.-Մ. Բախտեանին հրատարակել Թիֆլիսում, իր խմբագրութեամբ, ամենօրեայ, քաղաքական, հասարակական և տնտեսական մի լրագիր հայերէն լեզուով «Նոր-հոսանք» անունով:

—

Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Յարութիւն Գալստեան Եսայեանցին հրատարակել Թիֆլիսում, իր խմբագրութեամբ, գեղարուեստական-երգիծաբանական-սատիրական մի շաբաթաթերթ հայերէն լեզուով «Աննամուս» անունով:

—

Թիֆլիսում Ղորղանեանի խմբագրութեամբ հրատարակվող «Խուրմա» երգիծաբանական շաբաթաթերթը անուանափոխված է և կոչվում է «Колючка»:

—

Թիֆլիսի նահանգապետը «Հոսանք» լրագրի խմբագիր է հաստատել Պետրոս Մկրտչեան Մնացականեանին:

—

Այսօր լոյս տեսաւ վրացերէն ամենօրեայ լրագիր «Գզա» (ճանապարհ) անունով:

—

Ստացանք Սեդրակ Մանդինեանի «Начальная русская хрестоматія для армянъ» I գրքոյկը, դասաւանդութեան բացատրութիւններով, 176 երես, կազմած գինն է, 55 կոպէկ:

—

Դեկտեմբերի 21-ին Միքայէլեան հիւանդանոցն է տարվում ոստիկանութեան ձեռքով Բորչալուի գաւառապետ կապիտան Լէօնտիէվը, որը իրան պատահմամբ վիրաւորել է ատրճանակով աջ քնքերակից ներքև:

—

Դեկտեմբերի 20-ին, գիշերվայ ժամը 11-ին Աննա Մելիքեանի բնակարանը (Թելավսկի փող. սեփ. տուն) մտել են 3 անյայտ չարագործներ ատրճանակներով զինված և վերցրել են 70 րուբլի փող, արծաթէ գօտի, 9 հատ արծաթէ գդալներ, 3 ոսկէ քորոցներ, և իրեր և, հրամայելով լռել, անյայտացել են:

—

Մօտ օրերս գաւառական ադմինիստրացիան ձերբակալել է Թիֆլիսի գաւառի բնակիչներ Կ. Ելիսաշվիլիին, Եփ. Նացվալաշվիլիին, Գ. Գոգիձէին և Գ. Մարտիաշվիլիին, որոնք մեղադրվում են մի շարք յարձակումների և կողոպուտների մէջ: Այդ բոլորը բանտարկված են Մետեխի բանտում:

—

Երէկ, դեկտեմբերի 22-ին Միքայէլեան հիւանդանոց են տարել յանկարծակի մեռածներ Ա. Լուկեանովի և Ալ. Խօցկիի դիակները:

—

Նահանգական վարչութիւնը արտօնութիւն է տուել Թիֆլիսում բանալ երեք դեղատուն. պ.պ. Շիխնովին, Իօանիսեանին և Ազմուրովին: Պարոն Շնեյդերին թոյլատրված է իր դեղատունը տեղափոխել Դիդուբէից Կրիլովսկի փողոցը:

—

«Ռուսաց Հեռագրական Գործակալութեան» վարչութիւնը յայտնում է, որ իր և կառավարութեան մէջ կապված պայմանագրի վերջանալու պատճառով, գործակալութիւնը, դեկտ. 31-ից վերջացնում է իր գործունէութիւնը:

—

Լրագիրները հաղորդում են, որ Պետական Խորհրդի անդամները ներկայումս մի գրութիւն են կազմում կառավարութեան ագրարային բարենորոգումների դէմ, որոնք թիւրիմացութիւնների պատճառ դարձան գիւղերում: Գրութեան հեղինակները, օգտվելով իրանց արձակուրդից, տեղում քննել և տեսել են, թէ ինչպիսի բարդութիւններ և թիւրիմացութիւններ է ծնում մինիստրութեան նոր օրէնքների գործադրութիւնը: Գրութիւնը բողոքում է հիմնական օրէնքների 87-րդ յօդուածը ի չարը գործ դնելու դէմ: («Р. Г.»)

—

Պ. Մենշիկովը, խօսելով զօրքերի կարգապահութեան մասին, եռանդուն կերպով առաջարկում է վերանորոգել մարմնական պատիժները: Նա գրում է. «եթէ դուք կամենում էք ունենալ—ինչպէս մի ժամանակ—հերոս զինւորներ, ծն ուրեմն, վերականգնեցէք, որքան կարելի է, հօր իշխանութիւնը ընտանիքում, ծերունիների իշխանութիւնը գիւղում. Թող «րօզգին» եւրոպական աւելի կուլտուրական խաւերում հարկաւոր չը համարվի, սակայն ամբողջ մարդկութեան փորձը դարերի սկզբից համոզում է, որ վարժեցնելը (!) առանց բռնութեան անհասկանալի է և անթոյլատրելի»: («П. К.»)

—

Յայտնի յեղափոխական գործիչ Գ. Լ. Գերշունին, որ փախել էր բանտից, ներկայումս

[illegible]

...գատարանի անդամներ Գրիգորիէվ, Կովալևսկի, և պրոկուրորի օգնական Կրատիրով։ Գործը յետաձգվել է։

—

Կերչից հեռագրում են «Рѣчь» լրագրին, որ միւս պաշտպանների չը գալու պատճառով ջարդային գործի մէջ մեղադրվող ջարդարարներից մի քանիսի պաշտպանութիւնը յանձն է առել վարիլու Բօբրիշչև-Պուշկինը։ Նիստի ժամանակ տեղի է ունեցել մի միջադէպ. քաղաքացիական պահանջ յայտնողների հաւատարմատար Ցիտրօնը խնդրել է չը հրդուեցնել ոստիկանապետ Եանովին և պրիստաւ Էլրախին, որովհետև նրանց դէմ ջարդերի առիթով գործ է սկսված։ Ընդմիջումի ժամանակ ոստիկանապետը և պրիստաւը Ցիտրօնին ծանր վիրաւորանք են հասցրել։ Նիստը բացվելուն պէս Ցիտրօնը գանգատվել է նախագահին այն վիրաւորանքների ու սպառնալիքների մասին, որ տուել են իրան և որը զրկում է իրան անհրաժեշտ հոգեկան հանգստութիւնից, ու խնդրել է դատարանին ապահովել իր անձը այդ վտանգներից։ Պրոկուրորին այդ մասին գանգատ է ներկայացվել։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԵԳԻՊՏՈՍ

Անգլօ-եգիպտական յարաբերութիւնների լարումը.—Կ. Պօլսից հաղորդում են «Հաւասա»-ի գործակալութեան, թէ անգլիական և եգիպտական կառավարութիւնների յարաբերութիւնները խիստ լարված են։ Անգլիական կառավարութիւնը պահանջում է խըդիւից, որ սա նեցուկ չը հանդիսանայ Եգիպտոսում երևան եկող հակաեւրոպական շարժմանը։

Ազգային համալսարան Եգիպտոսում.—Եգիպտոսի խալիֆներն ազգ. մի համալսարան հիմնելու համար վերջերս հանգանակութեան են ձեռնարկել։ Այդ հանգանակութեանը, ի միջի այլոց, մասնակցել են հետևեալ անձինք. Օսման-բէյ Մօհամէդ նուիրել է 2000 ոսկի, Ահմէդ-բէյ՝ 10,000 ոսկի և մշակելի մի ընդարձակ գետին, որը արժէ 10,000 ոսկի. Հիւսէին փաշա Սիւըֆի՝ տարեկան 200 ոսկի, Մօհամէդ-բէյ Ֆարիդ՝ տարեկան 100 ոսկի, իսկ Ալի փաշա Ֆէհմին խոստացել է տարեկան 2000 ոսկի եկամուտ բերող մի կալուածք յատկացնել եգիպտական ապագայ համալսարանին։

Թասօս կղզին և Գերմանիան.—Մենք անցեալները հաղորդել էինք, որ Թիւրքական կառավարութիւնն այդ կղզու անտառների և հանքերի շահագործման մենաշնորհը տուել է գերմանական մի յայտնի ֆիրմայի, իսկ խըդիվը, որին իսկապէս պատկանում է այդ կղզին, այդ առիթով դատ է բաց արել Թիւրք կառավարութեան դէմ, և Անգլիան այս խնդրում ոյժ է տալիս խըդիվին։ Այժմ Թերթերը հաղորդում են, որ Գերմանիան ցանկանում է Թասօսում ածխի շտեմարան հաստատել, ինչպէս նաև ընդծովեայ հեռագրական թելով կապել այդ կղզին Թենեդոս կղզու հետ, որը Թիւրքիային է պատկանում։ Գերմանիայի այդ ցանկութիւնը բուռն դիմադրութեան է հանդիպում ինչպէս Անգլիայի, նոյնպէս և այն բոլոր պետութիւնների կողմից, որոնք իշխում են Միջերկրական ծովի այս կամ այն մասին։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Նախագահ Րուզվելտը Պանամայում.—Ամերիկեան Թերթերը հաղորդում են, որ Միացեալ-Նահանգների նախագահ Րուզվելտը ամերիկեան պատերազմական մի նաւով վերջերս մեկնել է Պանամա, որպէս զի անձամբ ուսումնասիրէ ջրանցքի շինութեան գործը։ Թերթերը նկատում են, որ ամերիկեան Միացեալ-Նահանգների պատմութեան մէջ սա առաջին դէպքն է, որ այդ երկրի բարձրագոյն ներկայացուցիչը Վաշինգտոնի կառավարութեան իրաւասութիւնից դուրս մի վայր գնայ։

Ամերիկացի մի սպայ հիւսիսային բեւեռում.—Միացեալ-Նահանգների ծովային սպաներից մին, Robert E. Peary, հիւսիսային բեւեռը գտնելու համար ճանապարհորդութեան է ձեռնարկել և հասել է մինչև 87 աստիճան, որ ամենից հիւսիսային կէտն է մինչև այժմ կատարված փորձերի։ Այդ յանդուգն երկրախոյզը չէ կարողացել աւելի առաջ գնալ նրա համար, որ սառուցը կոտրվել է։

ԹԻՒՐՔԻԱ

Դատաստանական բարենորոգումները Մակեդոնիայում.—«N. Fr. Presse» լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից, որ Աւստրիան և Ռուսաստանը պատրաստվում են Մակեդոնիայում դատաստանական գործերի վերակազմութեանը ձեռնարկել, չը նայելով որ նրանք չեն կարծում, որ կարելի լինի իրանց մտադրութիւնն աջողութեամբ իրագործել, քանի դեռ մակեդօնական երեք վիլայէթների մէջ խաղաղութիւնը վերջնականապէս չէ ապահովված։ Բ. Դուռը, որ վախենում է, թէ այս միջամտութեամբ իր հեղինակութիւնը կը կորչի, պահանջում է այդ բարենորոգումները ոչ թէ դիւանագիտական ճանապարհով մտցնել, այլ յանձնել Մակեդօնիայի ընդհ.-կառավարիչ Հիլմի փաշային և վերոյիշեալ երկու կառավարութիւնների քաղաքացիական գործակալներին։

Ալբանիացի մի պարագլխի յայտարարութիւնը.—Ալբանիացի պարագլուխ Ալարդօ Կաստրիոտան, որ վերջերս Վիէննայումն էր գտնվում ծպտված կերպով, յայտարարել է, թէ իր տրամադրութեան տակ ունի 50,000 հոգուց բաղկացած մի ահեղ ոյժ կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ և պատրաստ է բուլղարներին օգնել, եթէ Թիւրքօ բուլղարական մի վէճ ծագի։ Կաստրիոտան կամեցել է մակեդօնական ապստամբութիւնը ղեկավարող անձերի հետ յարաբերութեան մտնել, բայց վերջիններս չեն ընդունել նրա առաջարկները։

Ցոյն-բուլղարական ընդհարում.—Մակեդօնիայում, Լերինի շրջանի Զէթինէ գիւղի մօտ, յոյն և բուլղար երկու հրոսակախմբերի միջև վերջերս մի ուժեղ ընդհարում է տեղի ունեցել, որից մեծապէս վնասվել է յունական խումբը։

Դրութիւնն Արաբիայում.—Կ. Պօլսից, դեկտեմբերի 8-ից, հեռագրում են եւրօպական թերթերին, որ արաբական ապստամբութիւնը ճնշելու պաշտօն ունեցող Ֆէյզի փաշայի դրութիւնը գնալով վատթարանում է։ Սանաայից, ուր արաբների կողմից պաշարված դրութեան մէջ է գտնվում Ֆէյզի փաշան, Պօլիս հասնող լուրերը հետզհետէ քչանում են։ Զինուորական մինիստրը կամենում է օգնութեան հասնել, բայց դժուարութիւնների է բաղխում շնորհիւ այն բանի, որ զինուորական մինիստրի ու Իզզէտ փաշայի միջև կարծիքների անհամաձայնութիւն է տիրում։

Աբդուլ-Համիդի առողջութիւնը.—Սուլթանի առողջութեան մասին հասնող վերջին լուրերից յայտնվում է, որ Աբդուլ-Համիդի առողջական վիճակը շարունակ կասկածելի դրութեան մէջ է մնում։ Երիտասարդ-Թիւրքերի օրգան «Շուրայը-Ումմէթ» Թերթին Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ Պարիզից գաղտնապէս հրաւիրվելու է մի բժիշկ, որի անունը դեռ գաղտնի է պահվում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

21 դեկտեմբերի

ՇԱՆԽԱՅ, 20 դեկտեմբերի։ Պաշտօնեաները և Սէչուանի ականաւոր անձինք վճռապէս դէմ են արտաքին փոխառութիւններ կնքելուն՝ երկաթուղիներ կառուցանելու համար։ Այս նպատակի համար մտցրած հողային տուրքի ժողովելը դժուարութիւնների է հանդիպում։ Ըստ երևոյթին, Խօնկօուից Սէչուան երկաթուղի անցնելը անհնարին է հանդիսանում։

ԼՈՆԴՈՆ, 20 դեկտեմբերի։ «Թայմսի» տեղեկութիւններին նայած, ամբողջ Կալիֆօրնիան թշնամաբար է տրամադրված դէպի ճապօնացիները։ Իսկական պատճառ հանդիսանում է այն հանգամանքը, որ ճապօնացիները արդիւնաբերութեան, երկրագործութեան և առևտրի, ինչպէս և աշխատանք կազմակերպելու և երկաթուղիներ կառուցելու մէջ մեծ աջողութիւն են ունենում։ Ճապօնացիները իրանց գործունեայ փութաջանութեամբ և ընդունակութիւններով բոլորի մէջ ամերիկացիներից անցնում են։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 դեկտեմբերի։ Բանւորական հարցով զբաղվող մասնաժողովը, այսօր, երկար ընդիմախօսութիւններից յետոյ գտել է, որ վարձելու պայմանը կարող է խախտվել բանւորների ակումբ գործադուլներով. իսկ պասիւ գործադուլների ժամանակ գործարանատէրը պարտական չէ բանւորներին վճարել չաշխատած ժամանակի համար, եթէ միայն գործադուլը ծագել է ոչ ձեռնարկողի պատճառով։ Կարգաւորելու կանոնները մտցնվում են յայտարարական կարգով։

ՄՕՍԿՎԱ, 21 դեկտեմբերի։ Երմակօվսկի հիւանդանոցի նկուղից փականները կոտրելով, անյայտ անձինք գողացել են պետական գանձարանին պատկանող զանազան ոսկեղէն և զոհարեղէն, ընդամենը 10,000 րուբլի արժողութեամբ։

ՍՄՕԼԷՆՍԿ, 21 դեկտեմբերի։ Նահանգական դատարանի գանձարկղում 10,000 րուբլու վառնում է երևացել։ Պարզվել է, որ Թղթախաղը դրդել է գանձապահ Գալաևէվին՝ անել այդ «անզգոյշ» քայլը։

ՍՕՖԻԱ, 21 դեկտեմբերի։ Երկաթուղային ծառայողների ռոճիկները աւելացնելու նկատմամբ ադմինիստրացիայի արած մերժումը և գործաթողներին թօշակներից զրկելով արձակելու համար կազմած օրինագծի ընդունվելը ժողովից, պատճառ դարձան երկաթուղային ընդհանուր գործադուլ յայտարարելու։ Կառավարութիւնը միջոցներ է ձեռք առնում՝ անկարգութիւնների առաջը առնելու համար. երկաթուղային հաղորդակցութիւնը կը պահպանվի զօրքերի օգնութեամբ։ Սօֆիայի համալսարանական ուսանողութեան մեծ մասը, գլխաւորապէս սօցիալիստները, յարվել են գործադուլին։ Նրանք ցոյց արին, որով իրանց համակրանքը յայտնեցին գործաթողներին, իսկ հակակրանքը՝ կառավարութեան։ Ցոյցի ժամանակ երգում էին յեղափոխական երգեր։

ՍՏԱՒՐՕՊՕԼ, 21 դեկտեմբերի։ Դեկտեմբերի 20-ին, ցերեկով, 4 դիմակաւորված և ատրճանակներով զինված անձինք ներս խուժեցին գիմնազիայի դիւանատունը և գողացան 800 րուբլի։ Կասկածով բռնված են երեք գիմնազիստներ։

22 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի։ Այսօր, ցերեկվայ ժամը 12 և 30 րոպէին, քաղաքապետ ֆօն-դէր-Լաունիցը Օլդէնբուրգի պրինցի հրաւէրով գնաց Լապուխինսկի փողոցում կառուցած փորձնական բժշկութեան ինստիտուտի շինութեան օծման հանդէսին ներկայ լինելու համար։ Եկեղեցում, մաղթանքի ժամանակ, քաղաքապետի կողքին կանգնած է եղել մի անյայտ անձնաւորութիւն, որը և ատրճանակից կրակ է պարպում նրա վրա և մահացու կերպով վիրաւորում նրան։ Քաղաքապետը ընկնում է և շուտով էլ վախճանվում է։—Եկեղեցուց, մաղթանքից յետոյ, առաջինը դուրս է գալիս քաղաքապետը։ Նրան մօտենում է գեղեցիկ հագնված մի երիտասարդ և ատրճանակից նրա վրա մի քանի անգամ կրակում։ Առաջին իսկ հարուածից քաղաքապետը երեսնիվայր ընկնում է ձիւնի վրա։ Անյայտ անձնաւորութիւնը սկսում է կրակել շարունակ։ Գնդակներից մէկը ծակում է պարանոցը։ Արձակելով 6 գնդակ, մարդասպանը 7-րդով սպանում է իրան բերանից և ընկնում է քաղաքապետի կողքին։ Հերթապահ օֆիցերը սրով մարդասպանի վրա մի քանի անգամ հարուածներ է իջեցնում։ Քաղաքապետին տանում են եկեղեցի, ուր մի քանի րոպէից յետոյ նա վախճանվում է։ Դէպքի վայրն են շտապում դատաստանական և ադմինիստր. բարձր իշխանութիւնները։ Ամբոխի միջից ձերբակալել են երկու հոգու.—Լրագիրների հաղորդած լուրը, որ Բիրիլօվը արձակված է ծովային մինիստրի պաշտօնից և փոխարինված է Ռուխլօվով, միանգամայն մտացածին է։—Ֆինանսների մինիստրը թոյլատրել է, որ ներքին շուկայի համար ազատ պահեստից բաց թողնվի 4 միլիօն պուդ շաքար.—Նորին կայսերական Մեծութեան ներկայացան Կուրօպատկինը և Թիւրքեստանի գեներալ-նահանգապետ Գրոդէկովը։

ԼՈՆԴՈՆ, 21 դեկտեմբերի։ «Թայմսի» Տօկիօի թղթակիցը հաղորդում է, որ ճապօնական լրագիրները հերքում են այն լուրը, որ իբր Ճապօնիան պահանջել է, որ Ամուրը և Սունգարին բացվեն։ Ռուսաց լրագիրների յուզիչ լուրերը ճապօնական մամուլը անհիմն է համարում։

ՊՕԼՏԱՒԱ, 21 դեկտեմբերի։ Իշխանութիւններին աջողվել է գտնել գեներալ Պօլկօֆնիկօվի մարդասպանի հետքը։ Ձերբակալված են 4 հոգի։

ԼՕՁ, 21 դեկտեմբերի։ Ընդհանուր գործադուլ յայտարարելու մասին տարածված լուրերը սխալ են։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի։ Քաղաքային ընտրողական ժողովին մասնակցողների թիւը, Պետերբուրգի քաղաքային վարչութեան տպած ցուցակի համաձայն 135,475 է։—Դեկտեմբերի լոյս 21-ի գիշերը, Իզմայիլեան գնդի 4-րդ վաշտում, մի անյայտ անձնաւորութիւն մահափորձ է կատարել կաղով անցնող «ռուս ժողովրդի դաշնակցութեան» նախագահ Դուբրօվինի կեանքի դէմ. մի քանի անգամ անհետևանք կրակելով, անյայտը անհետացել է։—Ծովային մինիստրութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել Թագաւոր կայսեր առաջ, որով խնդրում է վերստին վերադարձնել զինուորի կոչումը Նէբօգատօվի էսկադրայի զրահանաւերի գերի ընկած զինուորներին։—Բանւորական հարցով զբաղվող մասնաժողովի դեկտ. 21-ի նիստին արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչները հակառակ են խօսել օրէնքով, բանւորական ժամանակի որևէ կանոնադրութեան դէմ, սակայն հաշտվելով գոյութիւն ունեցող օրինական կանոնաւորութեան փաստի հետ, համաձայնել են, որ այդ կանոնները պահպանվեն և սրանից յետոյ էլ $10^1/_2$ ժամով օրական աշխատանքի սահմանափակելը նրանց համար ոչ նպատակայարմար զիջողութիւն է ներկայանում, որպիսին կարող է ապագայում բանւորական խոշոր պահանջների պատճառ դառնալ։

ՄՕՍԿՎԱ, 21 դեկտեմբերի։ Հոկտեմբերի 17-ի դաշնակցութեան գերմանական խմբակը գերմանացի ընտրողներին մի կոչ է ուղղել, որի մէջ մատնանշում է, որ հոկտեմբերի 17-ի դաշնակցութիւնն է, որի միջոցով չափաւորականները կարող են մտնել Պետական Դումա։ Կոչը քննադատում է և կադէտներին, դատապարտում է առաջին Դումայի յեղափոխականութիւնը, երկրի զարգացման կանգ առնելու պատասխանատուութիւնը գցում է կադէտներին վրա և հրաւիրում է գերմանացիներին աշխատել հոկտեմբերի 17-ի դաշնակցութեան մէջ ռուսների հետ միասին, որպէսզի ընդհանուր հայրենիքը մեծ և հզօր դարձնեն։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի։ Բանւորական հարցով զբաղվող մասնաժողովի երեկոյեան նիստի ծանրութեան կենտրոնը կենտրօնացած էր պարտադիր աշխատանքից դուրս, անկախ կատարվող աշխատանքների հարցի վրա։ Մինիստրութեան նախագիծը, որի հետ համաձայնեցին արդիւնաբերութեան բոլոր ներկայացուցիչները, մտադիր էր աշխատանքից դուրս կատարվող աշխատանքների պայմանը թողնել ձեռնարկողների և բանւորների ազատ համաձայնութեանը։ Գիտութեան ներկայացուցիչները գտան, որ դրանով ոչնչանում է բանւորական ժամանակի օրէնսդրական կանոնաւորման ամբողջ իմաստը։ Այս վերջին հարցով էլ վերջացան մասնաժողովի նիստերը։ Հետևեալ նստաշրջանը, որը քննելու է մասնաժողովի մշակած հիմունքներով կազմած նմանօրինակ օրինագծերը, կը գումարվի մէկ ամսից յետոյ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի։ Չէրնօմօրեան փոխ-նահանգապետ Բերեզնիկովը նշանակված է Չէրնօմօրեան նահանգապետի պաշտօնակատար։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկրագործութեան մինիստրութեան և պետական կալուածների գործակալ

Մ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆԸ

(Թիֆլիս, Սերգէէվսկի փողոց, տ. № 11).

Խաղողի և մրգատու այգիները բուժելու համար առաջարկում է անգլիական լաւագոյն պղնձի արջասպ, զտած ծծումբ, սրսկիչ «Վերմօրէլներ», փուքսեր և այգու այլ պարագաներ, ջրհան, քամիչներ, սեկատօրներ, դանակներ և այլն։

Ընդունվում են պատուէրներ պտղատու ծառերի սեփական բուծարանից, Սկրա կայարանի մօտ։ (հ.) 1—12

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Մ. Պ. Ջախարբէգեանց
ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՋՂԱՅԻՆ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնը { առաւ. 10—12 ժ.
Տէլէֆօն № 1087
Սօլօլակ, Լերմօնտովսկայա փող., 16.
(ա. օ.) 76—150

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելեամինօվսկայա փողոց № 8.
(ե. հ. շ.) 7—100

ԲԺԻՇԿ
Լեւոն Օհանջանեան
Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպէկտի և Կազեոննայա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կազեոննի փողոցից № 2
(ա. օ.) 98—300

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 10—12, երեկոյեան 6—8։ Կանանց համար 12—1 ժամը։
Սօլօլակ, անկիւն Բէհբութեան և Պասկեվիչի փողոցների, № 33/15։
(ա. օ.) 78—100

Ախալցխայի հայոց երկսեռ դպրոցների համար հարկաւոր է ուսուցչական
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ կամ ՍԵՄԻՆԱՐԻԱՆ
աւարտած ռուսաց լեզուի համար
ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
շաբաթական 24 դասով
դասագինը 30 րուբլի
Ռոճիկը կը վճարվի պաշտօնը ստանձնելու օրից։ Դիմել Ախալցխայի հայոց երկսեռ դպրոցների հոգաբարձութեան։
Նախագահ հոգաբարձութեանը։
Սեդրակ Աղամեանց
Քարտուղար՝ Ճզմաճեանց
ե. հ. շ.) 3—5

„ԳՈՒՏԵՆԲԵՐԳ“
Գրավաճառանոցի հրատարակութիւն
Լոյս տեսաւ Սեդրակ Մանդինեանի կազմած
начальная русская
христоматія
для армянъ
դասաւանդութեան բացատրութիւններով
1. գրքոյկ
Գրքոյկը նոր ծրագրի համեմատ նշանակված է ծխական ուսումնարանների 3-րդ բաժանմունքի համար, բայց առայժմ կարող է գործածուել նաև 4-րդ բաժանմունքում կամ Թեմակ. դպրոցի առաջին դասարանում։ 2—10

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ
Մաղաքի Պետրոսեանի
«Շուշան», «Լիւսի», «Հոփսի», «Պանակը», «Բանւորը», «Մի կտոր հացի համար», «Կապոյտ շալիկը», Արցունքներ», «Վիշտ», «Տխուր պատմութիւն»։ Բոլորը մի գրքոյկում 111 երես, գինն է 30 կ.։ Արտատպված «Մուրճ»ից, «Արշալոյսից» և «Ընկերից»։
Վաճառվում է տեղական գրավաճառների մօտ և «Փարոս» պաւիլիօնում։ Հեղինակի հասցէն՝ Бебутовская № 42. կամ Авчалы з. ж. д.
(շ. շ.) 10—10

Լոյս տեսան
Մ. ՉԻՉԱԿԵԱՆԻ
1907 Թ. ՕՐՑՈՅՑՆԵՐԸ
Ցանկացողները՝ աւելի զիջում ստանալու համար դիմում են հետևեալ հասցէով. Թիֆլիս, Գարաչեվսկի № 5, Մակար Զմշկեան։
ե. շ. 14—15

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. Շերմազանեան
Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր 9 ժ.—2 ժ. և երեկոյեան 4—7 ժամը։ Երևանեան հրապարակ, տ. Գուրգէնովի № 7. պօդեզ Նօտար Մղերովի։
(ե.հ.շ.) 89—100

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Մասնագէտ ՆԵՐՔԻՆ և ԵՐԵԽԱՅՈՑ հիւանդութիւնների առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առա. և 5—6 երեկ.
Միխայլովսկի պր. տ. Ծավճանիձէի № 36
40—100

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
„ՍԵՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ“
կազմ. ՆՇՏԱՐ
Բովանդակութիւն
1) Սեռական գիտելիքների անհրաժեշտութիւնը. 2) Գիտելիքներ սեռական կեանքի մասին. 3) Սեռական գործարաններ. 4) Սեռական կեանքի գործողութիւնները. ա) Երազախաբութիւն, բ) Դաշտան, գ) Սեռական յարաբերութիւն, դ) Յղիութիւն, ե) Ծննդաբերութիւն. 5) Ցաւելուած.—Երեխայի խնամատարութիւնը. գինն է 20 կոպէկ։ Գումարով գնողներին 30% զեղչ։ Երևանից դուրս 20% զեղչ. ճանապարհածախսը մեր հաշուին.
Դիմել Типографія Х. Айвазянца.
(շ.) 5—5

Արդէն թարգմանել եմ
1) Ստ. լը Շարի «Ледоходъ» դրամա 5 գործ.
2) Վասիլևի, «Что такое отечество».
3) Օ. Միրբօ, «Ժան Ռուլ», դրամա 5 գործ.
4) Ան.-սկի, «Семидесятникъ», պիէս 1 գործ.
Ներկայացման, գնելու կամ հրատարակելու համար դիմել՝ Анапа, Щводу.
Մարտիրոս Տէրոյեան Շուտ
2—5

Սրանով յայտարարում եմ
ի գիտութիւն բոլորի, որ իմ եղբայր ԼԵՒՈՆ Տ.-ՄԱԿԱՐԵԱՆԸ ինձ հետ իր հաշիւները բոլորովին վերջացրել է և ես այլ ևս պատասխանատու չեմ նրա պարտքերին, որը կարող է վերցնել զանազան մարդկանցից։
2—3 Աստուածատուր Տ.-Մակարեան

ԴԵՐՁԱԿՈՒՀԻ
ընդունում եմ կանանց և երեխաների զգեստների պատուէրներ վերջին տարազով։ Պատուէրները կատարվում են շուտ, ճաշակով և արժան։ Ներսիսեան փողոց 9. Թումանովայի № 2։
4—4 (ե. ու. կ.) ԻՄՆԱՁԷ

Գէորգեան ճեմարանի
Ա. լսարանի
ՄԻ ՈՒՍԱՆՈՂ
(մի տարի ուսուցչութիւն արած) ուսուցչութեան պաշտօն է փնտռում հայոց դպրոցներում։ Դիմել՝ Эчміадзинъ, Академія Потеянцу.
2—5

Ի ՎԱՃԱՌ
ԲԺՇԿ. ՅՈՎՀ. ԱՐԱԲԱՋԵԱՆ
ԼԾԻ ՏԱԿ
ՎԷՊ
ԲՈՒԼՂԱՐՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ
Ա. ԵՒ Բ. ՄԱՍ.
ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲ.
ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏԸ
ԹԻՖԼԻՍ. «ԳՈՒՏԵՆԲԵՐԳ» ԳՐԱՎԱՃ.
ա. օ. 4—10

1887 Ի. ՏԱՐԻ 1907

„ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ“
ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԸ
Կը մտնէ իւր գոյութեան քսաներորդ տարեշրջանը, և կը շարունակուի իր ծանօթ ուղղութեամբն և ծրագրով։ «Հանդէս Ամսօրեայ» իբրև Հայագիտութեան հանդէս՝ պիտի բովանդակէ հայ գրականութեան, մատենագրութեան, բանասիրութեան, լեզուաբանութեան, հնախօսութեան, աշխարհագրութեան, պատմութեան վերաբերեալ քննադատական ուսումնասիրութիւններ—ինքնագիր և թարգմանածոյ։ Զանց պիտի չառնուին հայ ականաւոր ու գրագէտ անձնաւորութեանց կենսագրութիւններ։ Նոյնպէս քննադատական տեղեկութիւն պիտի տրուի ազգային կարևոր լրերու, նոր հրատարակութեանց են։—Տարեկան բաժնեգինն է 10 ֆր.=4 ռուբ.—կանխիկ։
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՑԷՆ
A la Rédaction de la Revue Handess Vienne (Autriche) VII/2 Mechitharistengasse 4

Ապարատներ եւ պլաստինկաներ գնելիս ուշադրութիւն դարձրէք գործարանի դրոշմի վրա „Пишущій Амуръ“.

❀ Օգտակար ընծայ առաջիկայ տօներին ❀
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՀԱՏՈՎ ՎԱՃԱՌԵԼՈՒ ՊԱՀԵՍՏ
ԳՐԱՄՄՕՖՕՆՆԵՐԻ
ԵՒ
ՊԼԱՍՏԻՆԿԱՆԵՐԻ
ԱՄԲՈՂՋ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՄԱՐ
Ստացված են մեծ թւով ամենավերջին նորութիւնների պլաստինկաներ, զանազան լեզուներով։
ԳՆԵՐԸ ԱՐԺԱՆ ԵՆ
Պատկերազարդ կատալօգները և պիեսների ցուցակները ուղարկվում և տրվում են ձրի։

„ԳՐԱՄՄՕՖՕՆ“
Ակցիոներական ընկերութեան
Թիֆլիսի բաժանմունք
Թիֆլիս, Գօլօվինսկի պրօսպեկտ, տ. № 9.
Հեռագրի համար հասցէն՝ Тифлисъ "Граммокомпанія".
(շ. շ.) 10—25

Ապարատներ եւ պլաստինկաներ գնելիս ուշադրութիւն դարձրէք գործարանի դրոշմի վրա „Пишущій Амуръ“.